

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**Національний університет кораблебудування****імені адмірала Макарова****ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ****Кафедра української мови, літератури та методики навчання**

«Допущена до захисту»

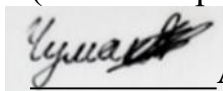
Завідувач кафедри

Лілія РУСКУЛІС

«25» листопада 2025 р.

Кваліфікаційна робота**на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»****на тему****«Використання елементів інфографіки під час вивчення граматики
сучасної української літературної мови»**

Виконала: здобувачка вищої освіти
VI курсу, групи 6711м
спеціальності 014 Середня освіта.
(014.01 Українська мова і література)

Анастасія ЧУМАК

Керівник: д. пед. н., проф.

Лілія РУСКУЛІС

Рецензент: д. пед. н.

Ольга МХИТАРЯН

Миколаїв – 2025 рік

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ АДМІРАЛА
МАКАРОВА
Філологічний факультет**

Кафедра української мови і літератури та методики навчання
Спеціальність 014 «Середня освіта» спеціалізація 014.01 «Українська мова та література»
Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
Освітня програма УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА
Другого (магістерського) рівня вищої освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
 Гарант освітньої програми
 Лілія РУСКУЛІС
 «01» жовтня 2024 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

Студентці Чумак Анастасії Олександрівні
 (Прізвище, ім'я, по батькові)

1. **Тема роботи:** «Використання елементів інфографіки під час вивчення граматики сучасної української літературної мови»
 Керівник роботи Рускуліс Лілія Володимирівна
 Затверджені наказом ректора №1230-УЧ від 16.10.2025
2. **Термін подання роботи:** 10.12.2025 р.
3. **Вихідні дані по роботі:** розробити систему вправ
4. **Перелік питань, що підлягають розробці (найменування розділів)**
 1. Теоретичні основи формування граматичної компетентності з використанням елементів інфографіки;
 2. Формування граматичної компетентності здобувачів вищої освіти за допомогою елементів інфографіки.
5. **Перелік презентаційних матеріалів:** презентаційний файл, демонстраційний файл з електронною розробкою продукту.
6. **Дата видачі завдання** 01.10.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір і теми випускної кваліфікаційної роботи, укладання бібліографії за обраною темою; опрацювання наукової і навчальної літератури за обраною темою	до 1.10.2024 р.	Виконано
2.	Укладання плану-проспекту роботи.	до 10.11.2024 р.	Виконано
3.	Збирання, аналіз, систематизація фактичного матеріалу до досліджуваної теми	до 31.12.2024 р.	Виконано
4.	Написання тексту «Вступу»	до 10.02.2025 р.	Виконано
5.	Написання тексту 1 розділу	до 30.04.2025 р.	Виконано
6.	Написання тексту 2 розділу	до 15.06.2025 р.	Виконано
7.	Написання тексту 3 розділу і загальних «Висновків»	до 31.07.2025 р.	Виконано
8.	Подання чернетки повного тексту роботи керівникові. Доопрацювання тексту роботу згідно з зауваженнями керівника	до 20.08.2025 р.	Виконано
9.	Попередній захист випускної кваліфікаційної роботи	11.11.2025 р.	Виконано
10.	Доопрацювання повного тексту, подання оформленої за чинними вимогами випускної кваліфікаційної роботи на кафедру прикладної лінгвістики	25.10.2025 р.	Виконано
11.	Отримання відгуку керівника	25.11.2025 р.	Виконано
12.	Отримання рецензії	25.11.2025 р.	Виконано
13.	Подання повного пакету документів, що супроводжують дипломну роботу	10.12.2025 р.	Виконано
14.	Отримання допуску випускної кваліфікаційної роботи до захисту	25.11.2025 р.	Виконано

Студент

(підпис)

Чумак Анастасія Олександрівна

(ПІБ)

Керівник роботи

(підпис)

Рускуліс Лілія Володимирівна

(ПІБ)

Анотація.

Дипломна робота присвячена теоретичному обґрунтуванню й практичній розробці методичної системи використання інформаційної графіки у процесі формування граматичної компетентності студентів під час вивчення розділу «Граматика» на заняттях із дисципліни «Сучасна українська літературна мова». У роботі досліджено інноваційні проблеми формування граматичної компетентності, з'ясовано теоретико-практичні засади використання інфографіки. Вивчено готовність студентів до використання елементів інфографіки. Результатом проведеного констатувального експерименту стало розроблення авторської системи вправ. Запропонована методика спрямована на формування граматичної компетентності студентів.

Ключові слова: граматика, граматична компетентність, інфографіка, сучасна українська літературна мова.

Abstract. The thesis is devoted to the theoretical substantiation and practical development of a methodological system for using information graphics in the process of forming students' grammatical competence during the study of the section "Grammar" in classes on the discipline "Modern Ukrainian Literary Language". The work investigates innovative problems of forming grammatical competence, elucidates the theoretical and practical principles of using infographics. The readiness of students to use infographic elements is studied. The result of the conducted ascertaining experiment was the development of an author's system of exercises. The proposed methodology is aimed at forming students' grammatical competence.

Keywords: grammar, grammatical competence, infographics, modern Ukrainian literary language.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕМЕНТІВ ІНФОГРАФІКИ	7
1. 1. Граматична компетентність як лінгводидактичне поняття ...	7
1. 2. Інфографіка як засіб візуалізації навчального контенту	15
1. 3. Психологічна готовність студентів до формування граматичної компетентності	27
Висновки до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕЛЕМЕНТІВ ІНФОГРАФІКИ	40
2. 1. Аналіз освітньої програми «Середня освіта (Українська мова і література. Мова і література (англійська))»	40
2. 2. Хід і результати констатувального експерименту	44
2. 3. Система вправ із використанням елементів інфографіки для формування граматичної компетентності	47
Висновки до розділу 2	62
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	68

ВСТУП

Магістральна мета сучасної вищої освіти – формування компетентного здобувача вищої освіти, який на досконалому рівні засвоїв усі мовні рівні й вільно використовує засоби мовлення відповідно до ситуації мовлення й жанру висловлювання. Основи для розуміння мовних одиниць у цілісній системі закладає граматичний рівень, що охоплює словотвір, морфологію та синтаксис.

Формування граматичної компетентності можна уналежити до найбільш актуальних питань сучасної лінгводидактики. Звичайно, для знання граматики, граматичних форм достатньо засвоїти граматичні правила, простудіювавши наукові й науково-методичні видання. Оволодіти ж граматикою означає навчитися використовувати правила в практичній діяльності, що сформує граматичну компетентність здобувача вищої освіти, майбутнього конкурентоздатного вчителя української мови.

Теоретичною основою дослідження є накопичений досвід учених за такими напрямками:

- дослідження інноваційних проблем формування граматичної компетентності (Т. Горохова, І. Кушнір, М. Пентилюк, Л. Рускуліс, Н. Сокаль, Н. Складенко, І. Тригуб, Л. Цоуфал та ін.); лінгвістичні основи граматики (С. Бевзенко, І. Вихованець, К. Городенська В. Горпинич, Н. Грипас, М. Кочерган, М. Плющ та ін.).

- з'ясування теоретико-практичних засад використання інфографіки (О. Вовк, Т. Деркач, Т. Дмитренко, В. Качурівський, Г. Качурівська, В. Логвіненко, В. Ободовська, Л. Рускуліс, Р. Черемський та ін.);

- вивчення готовності студентів до використання елементів інфографіки (В. Зливков, В. Савчин, А. Сіленко, С. Максименко, В. Поліщук, Л. Подоляк, В. Юрченко, Н. Старовойтенко, Т. Туркот, О. Чусова та ін.).

Проаналізовані наукові доробки вчених створюють підґрунтя для розробки методики використання елементів інфографіки, однак не охоплюють питання використання її на заняттях із мовознавчих дисциплін, зокрема Сучасної української літературної мови, що підтверджує актуальність обраної теми кваліфікаційної роботи магістра *«Використання елементів інфографіки під час вивчення граматики сучасної української літературної мови»*.

Мета дипломної роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні й практичній розробці методичної системи використання інформаційної графіки у процесі формування граматичної компетентності студентів.

Для досягнення поставленої мети в роботі пропонується вирішити такі **завдання**:

1. З'ясувати лінгводидактичні основи граматичної компетентності.
2. Схарактеризувати види інфографіки й особливості її створення.
3. Проаналізувати психологічну готовність студентів-філологів до використання елементів інфографіки.
4. Здійснити аналіз ОП Середня освіта (Українська мова і література. Мова і література (англійська)).
5. Провести констатувальний експеримент й проаналізувати його результати з метою виявлення рівня готовності здобувачів освіти до використання інфографіки в освітньому процесі.
6. Розробити й обґрунтувати систему вправ із використанням елементів інфографіки під час формування граматичної компетентності.

Об'єктом дослідження є процес навчання лінгвістичних дисциплін студентів-філологів.

Предметом дослідження є методична система використання елементів інфографіки в процесі формування граматичної компетентності здобувачів вищої освіти.

Для досягнення поставленої мети, реалізації визначених завдань дослідження використано такі **методи**:

- *теоретичні* – аналіз лінгвістичної, психолого-педагогічної та методичної літератури для визначення теоретичних засад дослідження;
- *емпіричні* – аналіз ОП спеціальності; анкетування (Google Forms) для стану використання інфографіки під час вивчення Сучасної української літературної мови; констатувальний експеримент;
- *статистичні* – кількісний і якісний аналіз результатів опитування для об'єктивної оцінки стану засвоєння лексики.

Наукова новизна. Узагальнено дослідження щодо формування граматичної компетентності здобувачів вищої освіти, схарактеризовано види інфографіки з проєкцією на викладання мовознавчих дисциплін у закладах вищої освіти; проаналізовано готовність студентів до використання інфографіки в освітньому процесі.

Практичне значення. Розроблено й запропоновано систему вправ для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література). Матеріали дослідження, зокрема результати анкетування й методичні розробки, можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти під час викладання ОК Сучасна українська літературна мова.

Апробація. Основні положення й результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри української мови, літератури та методики навчання Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, а також оприлюднено на XI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Тенденції розвитку філологічної освіти в контексті інтеграції у європейський простір» м. Миколаїв, 24–25 квітня 2025 р.

Мета й завдання визначили таку *структуру роботи*: вступ, два розділи, висновки до кожного розділу й загальні висновки, список використаних джерел.

У вступі визначено тему, мету, актуальність, завдання дослідження, наукову новизну й практичне значення роботи.

У першому розділі *«Теоретичні основи формування граматичної компетентності з використанням елементів інфографіки»* розглянуто

феномен «граматична компетентність», з'ясовано лінгвістичні основи граматики; схарактеризовано види інфографіки та її можливості в вибудовуванні освітнього процесу; проаналізовано особливості студентського віку.

У другому розділі *«Формування граматичної компетентності здобувачів вищої освіти за допомогою елементів інфографіки»* проаналізовано ОП Середня освіта (Українська мова і література. Мова і література (англійська) для здобувачі освіти І (бакалаврського) рівня вищої освіти; з'ясовано її основну мету загальні й фахові компетентності, перелік програмних результатів, що уможливило провести констатувальний експеримент і схарактеризувати його результати; репрезентовано авторську систему вправ, що охопила завдання з використання елементів інфографіки під час формування граматичної компетентності студентів.

Теоретичний матеріал супроводжується 2 таблицями, 10 рисунками, 3 схемами.

У висновках подано узагальнені результати проведеного дослідження. Список використаних джерел охоплює 56 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕМЕНТІВ ІНФОГРАФІКИ

1. 1. Граматична компетентність як лінгводидактичне поняття

Проблема формування граматичної компетентності здобувачів вищої освіти є актуальною та знаходить свою інтерпретацію в наукових колах. Зокрема, «важливий складник комунікативної компетентності учнів основної школи; комплекс знань про граматичні одиниці, засоби вираження граматичних категорій та граматичних значень; умінь і навичок будувати ефективну мовленнєву поведінку з урахуванням особливостей функціонування граматичних одиниць у текстах різної жанровостильової належності, комунікативного досвіду використання їх в усному й писемному мовленні; сформованих цінностей, що виявляються передусім в усвідомленні учнями ролі мови в розвитку особистості» [26, с. 7–8]; «здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань і граматичного оформлення мовлення інших, яка базується на складній динамічній взаємодії відповідних навичок, знань та граматичної усвідомленості [53, с. 75]; «уміння мовця будувати ефективну мовленнєву поведінку, яка відповідає нормам соціальної взаємодії, притаманним конкретній культурі; вміння учасників спілкування володіти комунікативними стратегіями, правилами спілкування й передбачає органічну єдність мовної, мовленнєвої, прагматичної та предметної компетенцій» [3, с. 228]; «рівень оволодіння граматичною системою мови (морфемна будова слів; види морфем, способи словотвору; морфологічна й синтаксична структура сучасної української літературної мови); оперування термінологічним апаратом, уміння застосовувати отриманні знання в практичній діяльності» [39; 41; 42].

Мовний компонент граматичної компетентності, на думку Л. Рускуліс, – «оволодіння лінгвістичними основами словотвору, морфеміки, морфології й синтаксису як елементів граматики сучасної української літературної мови, що полягає в з'ясуванні морфемної будови слів; словотвірного рівня мовної системи; принципів виділення частин мови і їх функційної ролі; характеристиці типів і форм синтаксичних зв'язків, різновидів семантико-синтаксичних відношень» [40, с. 289].

Системотвірні компоненти граматичної компетентності (за О. Гороховою) продемонструємо за допомогою рисунка 1.

Рис. 1. Системотвірні компоненти граматичної компетентності

З'ясуємо особливості цих компонентів. В основі *мотиваційного* лежать мотиви, які спонукають здобувачів освіти засвоїти граматичні (словотвірні, морфологічні й синтаксичні) правила й правильно ними послуговуватися у власному мовленні; базисом *гностичного* є теоретичний обсяг граматики, що репрезентований такими вміннями: репродуктивні, аналітичні; рецептивні; прогностичні; джерелом особистісного є глибоке усвідомлення студентами граматичних явищ сучасної української літературної мови [13]. Суголосною є думка Л. Рускуліс, яка наголошує, що «Лише від змотивованого й усвідомленого розуміння потреби засвоювати граматичні норми української мови, щоденної кропіткої праці з вивчення теоретичних положень та

вироблення практичних навичок залежить рівень сформованості граматичної компетентності» [42, с. 106].

В основі формування граматичної компетентності лежить розуміння поняття «граматика», яке М. Плющ визначає як «1) будова мови; 2) розділ мовознавства, що вивчає граматичну будову мови – систему морфологічних категорій і форм слів різних частин мови, синтаксичних категорій, словосполучень і речень та способи словотворення [17, с. 4]. С. Бевзенко, М. Плющ, Н. Грипас трактують його як «а) в значенні граматичної будови, тобто системи об'єктивно діючих закономірностей, що визначають способи зміни слів, творення їх та сполучення у реченні; б) в значенні вчення про граматичну будову мови» [51, с. 188]. Нам імпонує думка В. Сімовича, який визначає граматику, як «збір законів, які є в якійсь мові» [16, с. 9]. Погоджуємося з розвідками М. Кочергана, де «граматика – це будова мови (система морфологічних категорій і форм, синтаксичних категорій і конструкцій); 2) наука, яка вивчає будову мови [11, с. 262]. Отже, граMATика – це певна система законів мови, що визначає способи творення, зміни й поєднання слів у мовленні, й наука, яка досліджує цю будову, описуючи морфологічні категорії, форми слів, синтаксичні конструкції й принципи їх функціонування.

Звертаємося до досліджень авторів «Методики навчання української мови в середніх освітніх закладах», які наголошують, що «граматика традиційно посіла центральне місце у шкільному курсі рідної мови, а матеріал мовної змістової лінії програми спрямований на засвоєння функцій граматичних одиниць як важливої передумови формування практичних умінь та навичок учнів у різних видах мовленнєвої діяльності» [30, с. 197].

У руслі проведеної розвідки маємо за мету зупинитися на понятті «граматичне значення» слова, яке потрактовується як «узагальнене, абстрактне значення властиве цілому ряду слів, словоформ, синтаксичним конструкціям, яке має в мові своє регулярне й стандартне вираження» [20, с. 235]; «абстрактне значення, що супроводить лексичне значення

повнозначного слова в конкретному випадку його вживання» [51, с. 189]; «спільна семантика кількох граматичних одиниць одного класу, яка має в мові регулярне (постійне, стандартне) вираження» [15, с. 13]. Граматичне значення на відміну від лексичного, як свідчать наукові студіювання, не пов'язане з конкретним змістом слова, а відображає його формальні мовні властивості. Якщо розглядати граматичне значення з боку морфології, то йому властиве предметність, процесуальність, ознака, а також конкретні граматичні категорії – рід, число, час, особа, відмінок та ін. У синтаксисі ж проявляється як значення предикативності, суб'єктності, об'єктності, обставинності чи тематико-рематичних відношень. До специфічних особливостей граматичного значення вчені уналежнюють:

1. Більш абстрактне ніж лексичне.
2. Часто не співвідноситься з позамовною дійсністю.
3. Виражається обмеженим набором формальних засобів.
4. Обов'язковість.

Граматика складається з трьох розділів: словотвір (дериватологія), морфологія, синтаксис.

Вивчення морфології, яка, за словами І. Вихованця та К. Городенської, характеризується й значеннєвими, й сполучуваними властивостями словоформ. Учені доводять той факт, що «відмінність між морфологією і словотвором полягає в тому, що морфологічні одиниці-слова звичайно структурує флексія, а словотвірні явища – інші типи морфем (суфікси, префікси, постфікси тощо), {...} морфологічні значення у словоформах обов'язкові й регулярні, тоді як словотвірним значенням така ознака не притаманна» [7, с. 134]. В. Горпинич теж репрезентує цю думку, наголошуючи, що «сучасна класифікація частин мови є наслідком компромісу між синтаксичним, семантичним і морфологічним принципами» [15, с. 23-24]. Окрім того, науковець досліджує семантичний, морфологічний і синтаксичний принципи поділу слів на частини мови, надаючи прерогативу саме останньому. Таку ж думку відстоює М. Плющ, зацентровуючи, що

«синтаксична спеціалізація кожного лексико-граматичного класу зумовлює морфологічну організацію слів: системи морфологічних категорій, засобів вираження граматичних значень, системи словозміни, специфіку морфемної будови, а для похідних слів – і способів словотворення» [17, с. 76]. Отже, з одного боку, морфологія дуже близька до словотвору (морфеми), а з іншого – до синтаксису (структура словосполучень і речень).

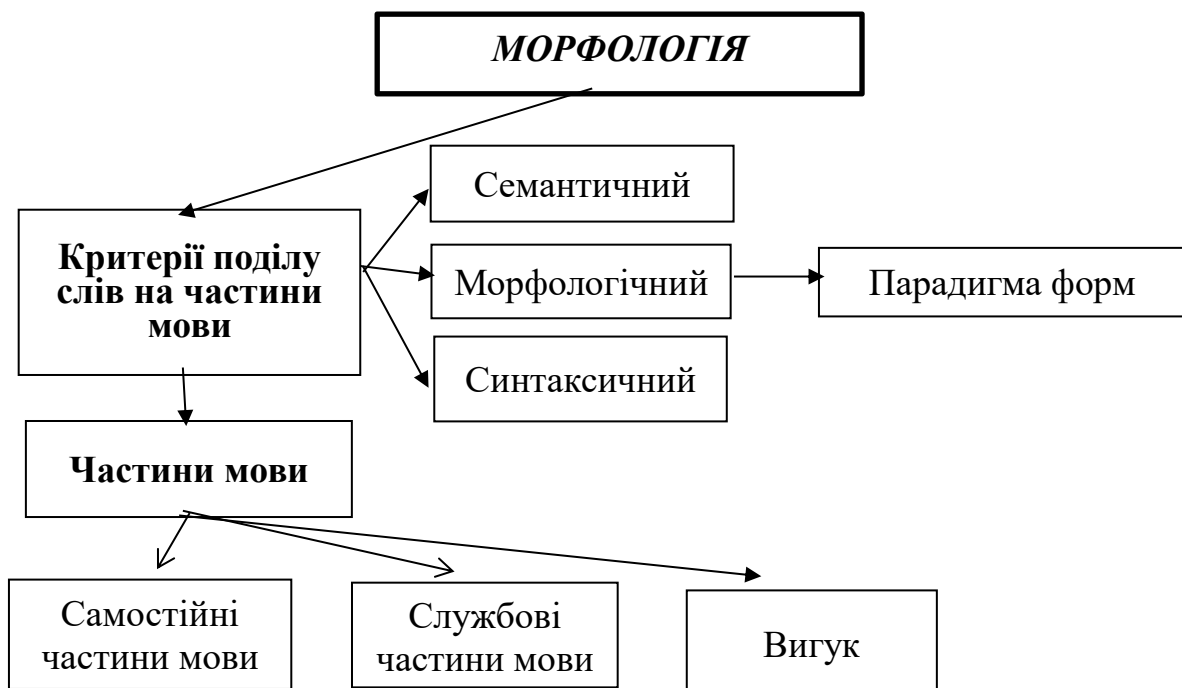
На нашу думку, важливим є характеристика морфологічних понять. У дослідженні послуговуємося класифікацією, яку запропонував С. Омельчук:

- 1) морфологічні одиниці;
- 2) лексико-граматичні класи слів (частини мови);
- 3) лексико-граматичні розряди (категорії) слів;
- 4) граматичне значення;
- 5) граматична форма;
- 6) граматичні (морфологічні) категорії [33].

Лінгвістичні основи морфології репрезентуємо за допомогою схеми 1.

Схема 1

Лінгвістичні основи морфології

Аналізуючи лінгвістичні основи граматики, зупинимося на характеристиці синтаксису, що «вивчає будову словосполучень і речень, процеси породження мовлення: зв'язки слів, словоформ у словосполученні й у реченні та зв'язки і порядок частин тексту» [51, с. 311]. Учені протиставляють його морфології, бо «визначення предмета синтаксису як одного з двох розділів граматики неможливе без визначення предмета другого – морфології, (...) за передумову визначення предметів морфології і синтаксису можна було б прийняти загальне визначення предмета граматики» [52, с. 8].

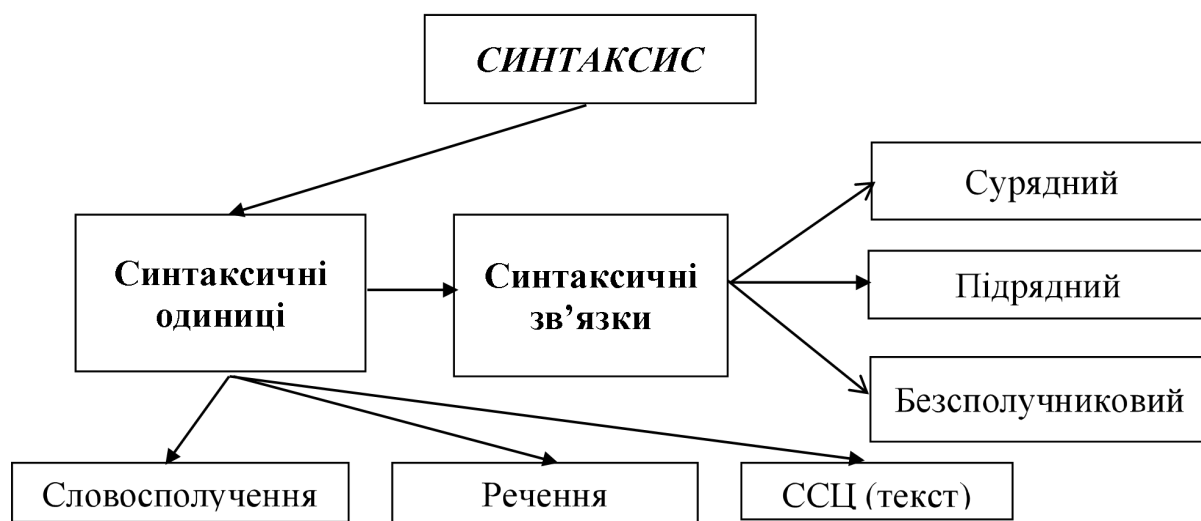
Це дає підстави стверджувати, що синтаксис є завершальною ланкою загальної мовної структури, об'єднуючи всі мовні рівні, а утворене за законами фонетики слово з його лексичним значенням, морфемною структурою й системою парадигм вступає у зв'язки з іншими словами й продукує словосполучення, речення, текст.

Мінімімальні синтаксичними одиницями, як описано в наукових розвідках, є:

- *словоформа* (член речення) – мінімальна синтаксична одиниця, компонент, яка задіяна в організації словосполучення й речення;
- *словосполучення*, що посідає вищий щабель відповідно до словоформи;
- *речення* як магістральна граматична структура, де здійснюється творення думки, і, як результат – відбувається мовленнєве взаєморозуміння між людьми;
- *складне синтаксичне ціле* (текст), де узгоджуються смисловий зв'язок і синтаксична організація [4; 5].

Лінгвістичні основи синтаксису продемонструємо в схемі 2.

Лінгвістичні основи навчання синтаксису

Складниками граматичної компетентності, як вважає І. Тригуб, є: граматичні навички, граматичні знання й граматична усвідомленість [53, с. 75], які ми продемонструємо за допомогою рисунка 2.

Рис. 2. Складники граматичної компетентності

Науковці вважають, що «умова формування граматичної навички – достатня кількість лексичних одиниць, на які поширюється граматичне правило», оскільки для автоматизації навички необхідним є на різноманітному лексичному матеріалі багаторазове повторення однієї й тієї ж дії [21].

Л. Цоуфал пропонує чотири етапи формування граматичних навичок:

- аналіз мовного матеріалу;
- узагальнення основних ознак граматичного поняття;
- встановлення зв'язків між ними, тлумачення терміна;
- конкретизація поняття під час виконання вправ (практичний аспект)

[56, с. 159].

Нам імпонує думка Н. Скляренка, який виокремлює етапи формування граматичних (репродуктивний і рецептивних) навичок [45, с. 5-9], що ми продемонструємо в таблиці 1.

Таблиця 1

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК

Етапи формування граматичних навичок	I етап	II етап	III етап
Репродуктивні навички	Ознайомлення граматичною структурою (рівень фразової єдності)	Автоматизація мовних дій (рівень фрази)	Автоматизація мовних дій (на основі вивченої структури)
Рецептивні навички	Сприймання граматичних явищ (формальні ознаки)	Розпізнавання й диференціювання граматичних сигналів;	Операції I та II етапів

		прогнозування синтаксичних структур	
--	--	---	--

Отже, засвоєння граматики репрезентує цілісність мови, її системність, специфіку лексико-граматичних класів частин мови, усвідомлення особливостей синтаксичної будови мови, бо, як зазначає Н. Сокаль, «лексико-граматичний підхід до слова, навіть на елементарному рівні початкової школи, вже впорядковує уявлення учнів про слово. Адже єдність узагальненого значення, спільність граматичних категорій і синтаксичних функцій дозволяє систематизувати слова, поділивши їх на різні частини мови» [48].

1. 2. Інфографіка як засіб візуалізації навчального контенту

Освіта потребує нових інструментів для подання й засвоєння інформації. Одним із таких напрямів є інформаційна графіка, що сприяє унаочненню навчального матеріалу, репрезентації важливого в інформації, адже це допомагає здобувачам освіти краще запам'ятовувати й структурувати отриману інформацію.

Науковці репрезентують різні визначення поняття «інформаційна графіка», чи «інфографіка». Зокрема, А. Дмитренко, Т. Дмитренко, Т. Деркач у цьому методичному понятті вбачають форму «графічної візуалізації інформації, даних, фактів, статистики і знань у вигляді інтуїтивно зрозумілої і лаконічно оформленої схеми, графіка або рисунка» [18, с. 82]. Нам імпонують думки О. Вовк, Р. Черемський, які пропонують таке розуміння «інфографіки» – «інформаційний блок, створений за допомогою зображення й типографічних елементів, що дає змогу зрозуміти або істотно полегшити розуміння події, дії чи будь-яких важливих аспектів і супроводжує або змінює текстову інформацію» [9, с. 199-200]. За В. Обордовською, «інформаційна графіка» – «новий ключовий метод інформаційного середовища, що

керується соціальними й психологічними змінами цільової аудиторії, є затребуваним в освітньому процесі» [32, с. 69].

Поняття «навчальна графіка» пропонує В. Логвіненко, вкладаючи в нього «багатопланове та структурне поняття, у якому виділяємо пласт «подання інформації» та «функції»» [27, с. 82], розглядаючи подання даних, як художні елементи, діаграми, графіки, об'єкти, а функції – ущільнення, інтеграція, обробка, генерація та передача інформації, мотивація до навчання та ін.

Отже, аналіз визначень поняття «інформаційна графіка» дозволяє нам сформулювати власне його розуміння, як форми подання навчальної інформації, що поєднує графічні елементи, текст і дані, що мають забезпечити швидке, зрозуміле, наочне сприйняття змісту, оптимізації процесу пізнання й підвищення ефективності комунікації.

Залежно від способу створення інфографіки дослідники О. Вовк та Р. Черемський розрізняють:

- *статичну інфографіку* (звичайний варіант, без анімації);
- *динамічну інфографіку* (з анімацією).

Види статичної інфографіки О. Вовк та Р. Черемського репрезентовано у вигляді схеми 3

У навчанні похідні від таблиць використовують для представлення числових даних. Графіки – для демонстрації змін певних показників і вказівку на час, передаючи їх за допомогою точок, ліній і кривих. Інформаційні таблиці охоплюють певну інформацію, яка логічно структурована, що передається за допомогою зафарбовування в різні кольори стовпчиків і колонок. Переважна більшість студентів користується цим видом статичної інфографіки, готуючись до практичних занять, виконуючи самостійні роботи та під час виступу перед аудиторією (наприклад, рисунок 3).

Види статистичної графіки (За О. Вовк та Р. Черемським)

Рис. 3 «Види речень»

Отже, за допомогою різноманітних видів інфографіки студенти краще засвоюють навчальний матеріал, оскільки вчаться виділяти головне, аналізувати мовні явища, синтезувати мовний матеріал.

Діаграма є одним із різновидів похідних від таблиць. Г. Качурківська, В. Качурківський визначають, що «діаграма – це графічний образ математичної моделі. Унаочнення числових даних визначається різними типами діаграм» [22, с. 20]. Згідно з Великим тлумачним словником «діаграма – це графічне зображення, що наочно у вигляді певних геометричних фігур показує співвідношення між різними величинами, які порівнюються» [6, с. 145]. Класифікацію діаграм пропонують О. Вовк, Р. Черемський виокремлюючи такі їхні різновиди:

- *стовпчасті та лінійчаті діаграми* (застосовуються для порівняння наборів даних за значеннями або інтервалами часу);
- *діаграми з областями* (використовують для підкреслення великої кількості змін у часі, частки від кожного набору або суми всіх значень);
- *секторні діаграми* (передають певні пропорційна співвідношення в певний момент часу, порівняти частки цілого або підкреслити значущість необхідності обох частин);
- *точкові діаграми* (призначені для розподілу наборів значень між одним чи двома вимірами) [9, с. 201].

Наприклад, до теми «Морфологія» запропонуємо вправу (рис. 4), завдання якої – дослідити частиномовну приналежність слів у тексті, запропонувати діаграму й графік.

Рис. 4 «Похідні від таблиць»

До більш складних видів інфографіки уналежнено похідні від мап, які представлено картограмами (схематична географічна карта, на якій заштриховано лініями, точками, різними кольорами певні показники) й картосхемами (зображення загального уявлення про явище).

Картограми поділяються на фонові та крапкові.

- *фонова картограма* — різновид картограми, на якій завдяки штрихуванню різного забарвлення чи густоти показується величина для певної території.

- *крапковою картограмою* називається карта, яка заповнюється за допомогою крапок і показується різна густота.

Похідні від мап у практиці використовуються не часто, бо, зазвичай, вони потрібні для демонстрації територіальної приналежності (наприклад, певного наріччя або діалекту).

Цікавим і таким, що використовується дуже часто під час викладання мовознавчих дисциплін, різновидом інфографіки є схема – «спрощене зображення в загальних рисах системи, будови чого-небудь або взаєморозташування, зв'язку частин чогось» [47]. У науковій літературі виокремлено абстрактні й конкретні схеми [9, с. 201].

До абстрактних схем уналежнено:

- *структурні схеми* слугують для відображення об'єкта, його складників, ієрархії та взаємозв'язків. Вони є універсальним інструментом для візуалізації якісних даних і структурування сукупностей;
- *функційні схеми* фокусуються на поясненні внутрішніх процесів і механізмів дії певної системи. У контексті навчання вони дозволяють унаочнити логічні зв'язки між подіями, поняттями або процесами;
- *блок-схеми* – інструмент для опису алгоритмів. За допомогою графічних блоків і з'єднувальних ліній вони демонструють чітку послідовність кроків, що є незамінним у процесі планування етапів розв'язання задач;
- *ментальні мапи* створюються за принципом організації інформації навколо ключової ідеї. Це ефективний метод для брейнштормінгу, систематизації знань і прийняття рішень. Особливу цінність ментальні мапи мають для студентів під час конспектування складних тем, оскільки відтворюють природний хід думок і полегшують засвоєння матеріалу [47]. Науковці О. Вовк, Р. Черемський поділяють схеми на абстрактні та конкретні [9, с. 203].

Конкретні схеми базуються на візуальних матеріалах, як ілюстрації, 3D-моделі або фотографії, доповнюючи зображення виносками й підписами,

що акцентують на конкретних деталях. Прикладом може слугувати будова мовного апарату людини. У навчальній літературі цей вид наочності використовують для деталізації будови об'єктів і формування в студента чіткого уявлення про предмет вивчення.

Нам імпонує думка О. Вовка та Р. Черемського, що «інфографічна розповідь – це сукупність інфографічних елементів, рисунків, текстових і числових даних, поєднаних загальною темою таким чином, щоб розповісти історію шляхом застосування візуальних елементів із малою кількістю слів» [Там само, с. 203]. Інфографічні розповіді створюють, використовуючи всі зазначені види інфографіки (рисунок 5). В освітньому процесі вони ефективні для підбиття підсумків розділу, візуалізації складних процесів або як опорні конспекти занять.

Окрім зазначених видів інфографіки в науковій літературі визначено два види динамічної інфографіки:

- *відеоінфографіка* (пасивний перегляд відеоряду із закадровим озвученням);
- *інтерактивна інфографіка* (активна взаємодія користувача з візуальною системою).

Під інтерактивною інфографікою розуміємо систему візуалізації, що забезпечує двосторонній зв'язок: користувач здійснює вплив на інформаційне середовище й спостерігає відповідну реакцію системи. В основі цього процесу лежить поняття інтерактивності – організації системи, що базується на обміні даних між її компонентами.

Рис. 5. «Члени речення»

Сучасний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій зумовлює значні трансформації в освітньому середовищі. Спостерігається чітка тенденція переходу від традиційних друкованих видань до електронних

мультимедійних ресурсів, де ключову роль має візуалізація. Водночас відбувається еволюція самих візуальних засобів: анімована й відеографіка поступаються місцем інтерактивним форматам, які забезпечують зворотний зв'язок зі студентом і підвищують якість засвоєння матеріалу.

Інтерактивна інфографіка відповідає ключовим вимогам сучасного медіаконтенту, тому інфографіка характеризується:

- *гнучкість* (можливість оперативного оновлення даних і залучення до створення зображення);
- *інфоцентричність* (глибока ієрархія даних без візуального перенавантаження);
- *персоналізація* (адаптація під потреби конкретної аудиторії)

Розробка інфографіки –трудомісткий процес, який вимагає дотримання чіткого алгоритму дій, що охоплює повний цикл робіт: від пошуку й аналізу інформації до фінальної візуалізації проєкту. Продемонструємо етапи створення навчальної графіки на рисунку 6.

Рис. 6. «Етапи створення навчальної графіки»

Проаналізуємо кожен етап створення навчальної графіки:

- 1) визначити призначення інфографіки, тобто для чого призначено зображення, адже від цього залежатиме вид інфографіки;
- 2) зібрати дані за навчальною метою (це можуть бути текст, відео, таблиці, схеми; все індивідуально, бо залежить від теми);
- 3) систематизувати дані (зібрана інформація подається у вигляді плану, структури чи схеми-зображення майбутньої інфографіки. Потрібно замалювати на чернетці певні блоки зі слів, покликань, зв'язків для групування даних і візуалізації інформаційних потоків за допомогою блок-схеми) [27];
- 4) визначити кольорову гаму, тобто виділяти інформацію за важливістю;
- 5) створити інформаційну графіку використовуючи комп'ютерні засоби та Інтернет-сервіси, а саме обрати сервіс, програму за допомогою якої буде створена інфографіка;
- 6) зберегти остаточний варіант інфографіки.

Інфографіку можна створити в Power Point та Paint, але більш різноманітний функціонал і дизайн пропонує низка інтернет-платформ (таблиця 2).

Таблиця 2

Логотип	Опис
	Canva – онлайн платформа для створення різного виду наочності, зокрема інфографіки. Переваги: доступ до понад 500 шаблонів, що охоплюють різні сфери застосування; інструментарій (зміна шрифту, кольору, розміру, розташування об'єктів, імпортування їх із різних ресурсів та ін); можливість організації спільної роботи до 10 людей; зберігання матеріалів у форматі PDF, JPEG, PNG.

	Venngage – англomовна онлайн-платформа для дизайну, яка за функціоналом нагадує Canva, проте має специфічні умови доступу. Головна відмінність – користувачі позбавлені можливості завантажувати файли, а ліміт зберігання – 5 проєктів. Переваги: доступно понад 1000 шаблонів і близько третини безкоштовна; інструментарій (зміна кольорів, шрифтів, розмірів, положень); також можна додавати гіперпокликання в текст, є додаткова спеціалізована функція «Піктограма» для швидкого дублювання елементів.
	Piktochart – інтернет-ресурс, що дозволяє користувачам створювати якісні візуалізації. Особливістю є блочна система редагування, яка дозволяє додавати необмежену кількість секцій. Перевагами є: бібліотека, яка налічує 800 шаблонів (кожен із яких має 5 варіантів); підтримка кирилических шрифтів; наявність коротких відеоінструкцій.
	Visme – багатофункційна англomовна платформа, призначена для створення різного візуального контенту від інфографіки й презентацій та анімацій. Немає українськомовного інтерфейсу, але все інтуїтивно зрозуміле. Переваги: бібліотека налічує понад 800 шаблонів (кожен має по 10 кольорових варіацій); інструментарій (зміна шрифтів, кольорів, розмірів); можливість завантаження власних файлів і додавання аудіо- та відеосупроводу; робота в офлайн та експорт у форматах JPG, PNG, PDF і

	HTML5
--	-------

Опишемо методику створення інфографіки за допомогою інтернет-сервісу *Canva*:

1. У пошуковій системі Google знайти сайт Canva та зареєструватися. Для реєстрації потрібно ввести свої дані або увійти за електронною поштою Google. Також є можливість завантажити ресурс на ноутбук і мобільний пристрій.

2. У віконечку для пошуку ввести «Інфографіка» й обрати потрібний шаблон для створення схеми, таблиці та інформаційної розповіді.

3. Також є можливість створити власну інфографіку або редагувати вже існуючі шаблони: додавати можна власні зображення чи зображення з пошукової системи Google або за допомогою штучного інтелекту згенерувати зображення (кнопка «Фото»); використати графічні елементи (кнопка «Елементи»); змінити фон та стиль, додати текст (кнопка «Текст»), аудіо (кнопка «Аудіо») та відео (кнопка «Відео»); додати інше натиснувши кнопки «Діаграма», «Аркуш», «Таблиця», «3D» та ін.;

4. Кожну деталь можна редагувати за допомогою кнопок «Редагування», «Обрізати», «Ефекти». Щодо тексту його можна форматовувати: обирати розмір, колір, шрифт, міжрядковий інтервал та ін.

5. Створену інфографіку можна завантажити, натиснувши кнопку «Завантажити» й обрати варіант формату (JPG, PNG, PDF тощо).

Отже, інфографіка має важливе значення в сучасному освітньому просторі, оптимізуючи сприйняття інформації та допомагаючи структурувати складні дані. Створення такого виду візуалізації – це творчий процес, який потребує врахування потреб аудиторії. Однак використання спеціалізованих онлайн-платформ значно полегшує це завдання, дозволяючи отримувати високоякісні навчальні матеріали.

1. 3. Психологічна готовність студентів до формування граматичної компетентності

Система сучасної вищої освіти зорієнтована на європейський освітній простір, в основі якого – студент – суб'єкт освітньої діяльності. Отже, важливим завданням у процесі формування граматичної компетентності є з'ясування психологічного підґрунтя.

У науковій літературі є чимало розвідок, які репрезентують особливості цього вікового періоду, висвітлюючи проблему порівняно недавнього виокремлення його у віковій психології. Повністю погоджуємося з Т. Туркот, що причиною цього є процес інтенсифікації досліджень в педагогіці й методиці [54, с. 352]. Є. Герман зауважує, «що студентство визначають як своєрідну мобільну групу, метою діяльності якої є засвоєння за спеціально організованою програмою соціально-професійних ролей, підготовка до виконання важливих соціальних функцій: професійних, культурологічних, громадсько-політичних, сімейних тощо [12]. А. Сіленко, О. Чусова наголошують, що це «етап переходу до самостійності, самовизначення, розвитку світогляду, моральної свідомості й самосвідомості», його особливістю є «посилення почуття дорослості порівняно з підлітковим періодом, яке проявляється в самоствердженні й самовираженні, бажанні бути оригінальним та особливим» [44, с. 93]. Нам імponує думка О. Євдокімової, яка зацентровує, що цей вік «характеризується подоланням вікової кризи, протягом якої в особистості відбуваються багатовимірні складні процеси отримання дорослої ідентичності і нового ставлення до світу, тобто особистість у цей період сама активно прагне до формування такої єдності й подолання суперечностей та конфліктів» [19]. Суголосними є міркування Л. Подоляка, В. Юрченко, які заявляють про доленосність цього періоду, бо «від розстановки пріоритетів залежить усе подальше її життя. Відбувається формування людини, яка «вибудовує своє «Я-ідеальне» узгоджено з «Я-реальне» і професійною моделлю» [36, с. 66]. Отже, можемо стверджувати, що в цьому віці юнацтво

характеризується максималізмом власних суджень, проявом егоцентричності. Вони завжди і всюди говорять про свою правоту й твердо в цьому переконані, доводячи незалежність, не звертаючи на поради батьків, учителів та інших дорослих. Разом із тим вони беззаперечно довіряють одноліткам – однокурсникам, сусідам, друзям у дворі, маючи спільні інтереси, захоплення, стиль поведінки й одягу.

Аналіз наукових джерел уможливорює з'ясування специфічних рис студентства:

- соціальна функція студентства – це суспільна необхідність забезпечувати стабільність функціонування соціальної сфери, розвитку науки й техніки, культури та інших галузей;
- специфіка отримання освіти, формування професійних компетентностей певної професії, що потребує отримання вищої освіти;
- склад студентства, які є одного віку; цей склад – динамічний і мобільний [19].

Отже, студент представляє себе особистістю, яка живе в соціумі, функціонує в певній студентській групі, підкоряється її законам і правилам загалом, та формується як індивід зі своєю ідентичністю, що визначає «потреби, інтереси, установки та інші сутнісні характеристики особистості, що реалізуються у процесі професійного шляху, засобами стають відповідні знання і здібності, що забезпечують реалізацію активності, що спрямована на досягнення професійної ідентичності», а для формування професійної ідентичності концептуальне місце відведено ритуалізованому спілкуванню» [49, с. 24].

У цей же час постає гостро проблема не тільки особистісної свободи, а й професійної, тобто самовизначення. Приходить час ухвалити самостійне рішення, нести за нього власну відповідальність, адаптуючись до розвитку суспільства, його мобільності й постійної змінності. Однак молоді люди не готові ще брати на себе цю відповідальність, проявляючи часом розгубленість, безпорадність, занижену самооцінку; «юнаку доводиться

орієнтуватися в різних професіях, що зовсім не просто, оскільки в основі ставлень до професій лежить не свій власний, а чужий досвід – інформація, одержана від батьків, друзів, знайомих, з телепередач та ін. Цей досвід, зазвичай, абстрактний, не пережитий, не вистражданий дитиною» [31, с. 348]. Як демонструє аналіз літератури, це максимально відповідальна й важлива сходи́нка для юнаків, коли молода людина обирає не тільки за покликом серця, а й за престижністю професії в суспільстві, за винагороду (достойна заробітна плата), соціальний статус та інші показники. Допомогти адаптуватися зможе ЗВО, зокрема викладачі, здобувачі вищої освіти, які навчаються на старших курсах, залучаючи першокурсників до різноманітних заходів, забезпечуючи тісний зв'язок із роботодавцями щодо організації практичної підготовки й участі в наукових активностях.

У цей час, як наголошує М. Савчин, «особистість досягає високого рівня інтелектуального розвитку, збагачує ментальний досвід, уперше масштабно роздивляється свій внутрішній світ, свою індивідуальність, формує цілісний Я-образ, самовизначається в життєвих і професійних планах, осмислено спрямовує свій погляд у майбутнє, що свідчить про перехід її до етапу дорослості» [43, с. 257]. Нам імпонують міркування Т. Туркот про формування самосвідомості, «як уявлення про себе, оцінювання власної зовнішності, розумових, моральних та вольових якостей, усвідомлення як позитивних, так і негативних рис характеру... Нових акцентів набирає індивідуальність, що виформовується на тлі висунення теорій про сенс життя, кохання, щастя та ін.» [54, с. 355]. Саме індивідуальність є найпереконливішим виявом особистості, бо демонструє «неповторне сполучення таких психологічних особливостей людини як характер, темперамент, особливості перебігу психічних процесів (сприймання, пам'яті, мислення, мовлення, почуттів, волі), особливості її мотиваційної сфери» [28, с. 361-363].

М. Михальська, Н. Славіна [31, с. 353] визначають три підструктури самосвідомості в юнацькому віці, які ми продемонструємо на рисунку 7.

Рис. 7. Підструктури самосвідомості

1. *Когнітивна структура* охоплює усвідомлення особистістю себе в системі певного роду професії, уявляє себе в професійних ситуаціях; відповідно укладається стійка «Я-концепція».

2. *Афективно-оцінне ставлення* – це оцінення власних можливостей, аналіз минулого досвіду й розгляд перспектив отримання професії.

3. *Поведінковий* – здатність репрезентувати свою діяльність, демонструючи отримані знання й ставлення інших.

Науковиці також виокремлюють складові самосвідомості, до яких уналежнюють: усвідомлення норм і моделей професійної діяльності у якості еталона; усвідомлення таких же якостей в інших людей (здійснюючи порівняння з власними якостями); оцінювання себе (як професіонала); оцінка з боку колег. Професійна самооцінка поділяється на ретроспективну (професіонал учора), актуальну (професіонал сьогодні), потенційну (професіонал завтра) [Там само, с. 353-354]. Усвідомлення себе в студентській групі серед однодумців щодо вибору омріяної професії

підвищує самооцінку юнаків, ставлення до себе, до оточуючих (викладачів, батьків та ін.). Одночасно знижується рівень внутрішнього конфлікту, незадоволення собою, тобто зростає мотиваційна сфера студента.

М. Марценюк, Н. Штефко з'ясовують, що «терміном «мотивація» в сучасній психології позначаються як мінімум два психічні явища: сукупність стимулів, що викликають активність індивіда і визначальну її активність, тобто систему чинників, детермінуючих поведінку та процес утворення, формування мотивів, характеристика процесу, який стимулює і підтримує поведінкову активність на певному рівні» [29, с. 61], відповідно мотив – це «причина, що спонукає до діяльності, спрямованої на задоволення певних потреб» [38, с. 212].

Учені розрізняють зовнішню й внутрішню мотивацію. Для юнацького віку характерними є такі типи зовнішньої мотивації:

1. Мотивація самозбереження – базова модель, що охоплює здорове харчування, повноцінний сон, уникання небезпечних ситуацій.
2. Мотивація підпорядкування соціуму – життя за правилами певної групи, етнокультурної спільноти.
3. Мотивація можливості маневрування полягає в швидкому вирішення питання щодо проживання, місця праці й відпочинку.
4. Мотивація можливості сексуальної реалізації [Там само, с. 62].

Уважаємо за необхідне звернутися до студіювань Н. Слєпкань [46], яка наголошує, що за ступенем мотивації здобувачів освіти можна розподілити на певні групи, які ми продемонструємо на рисунку 7.

Наукові розвідки демонструють зміну мотивації для кожного періоду навчання, зокрема на першому році – це розчарування, незадоволеність і навіть протест; другий і третій курс – незадоволення може перерости в зацікавленість під час вивчення дисциплін фахового спрямування; відповідно на четвертому курсі студенти мотивовані завершити навчання, продемонструвати отримані знання, зокрема й сформовану граматичну

компетентність, під час практичної підготовки й у ході наукової діяльності [8; 43; 54].

Рис. 7 Групи студентів за ступенем мотивації

У ході кваліфікаційного дослідження є потреба розкрити проблеми розвитку психічних якостей студентського віку (мислення, мовлення, пам'ять, увага й уява).

Відповідно до «Психологічного словника», мислення – «активний психічний процес опосередкованого й узагальненого відображення в свідомості людини предметів і явищ об'єктивної дійсності в їх істотних властивостях, зв'язках та відношеннях» [38, с. 162]. Для юнацького віку характерним є формально-логічне та формально-операційне мислення, тобто абстрактне мислення; й теоретичне мислення, репрезентоване плануванням й рефлексією. Слушною є думка М. Кузнєцова й Я. Козуба, що в студентів «активно формується абстрактно-логічне мислення, проявляється пізнавальне вміння самотійно розбиратися в складних (багатопрічинних) питаннях. Мислення стає систематичним і критичним. Однак при цьому

когнітивні процеси юнаків і дівчат досить піддані емоціям і почуттям (вони вимагають доказів і обґрунтування тих тверджень, які чують від викладачів, однокурсників; люблять дискусії, захоплюються дотепними висловлюваннями, гарними фразами, оригінальною формою вираження своїх думок)» [25, с. 34]. Саме розвиток абстрактно-логічного мислення дозволить сформувати граматичну компетентність шляхом використання елементів інфографіки. Студенти зможуть проєктувати схеми, таблиці, ментальні карти й хмари слів, укладаючи в них необхідний інформаційний обсяг теоретичного матеріалу, вибудовувати зв'язні відповіді, спираючись на підготовлений матеріал, дискутувати й доводити власну думку з того чи того питання.

У цьому руслі корисними для нашого дослідження є міркування авторів підручника «Психологія» [36, с. 281-282], які наголошують на перевазі наочно-дійового мислення, яке уможливлює реалізувати навчальний мовний матеріал через систему інфографічних матеріалів, що визначає актуальність нашого дослідження. Л. Рускуліс, студіюючи особливості мислення студентів, описує що «високий рівень вербального інтелекту майбутніх учителів української мови характеризується здатністю аналізувати, порівнювати й узагальнювати вербальні завдання на основі знань мовних категорій, розвитком словесно-логічного мислення, тобто можливістю використовувати мову для оформлення власних думок і їх логічного висловлювання. Основою невербального інтелекту є наочні образи, за допомогою яких студент може оцінювати подібні й відмінні особливості між мовними явищами. Розвиток цього виду інтелекту ґрунтується на роботі зі схемами, таблицями, зображеннями й іншими видами наочності» [Рускуліс Л. 40 с. 123]. Повністю погоджуємося з науковицею й констатуємо важливість розвитку такого типу мислення для організації роботи зі створення інфографіки в процесі вивчення лінгвістичних дисциплін. Нам імponує думка О. Копусь про функціонування «філологічного типу мислення», яке є унікальним і полягає в здатності «до ймовірного прогнозування в оцінці

комунікативної ситуації й виборі способу дії під час репетицій і осмислюванні повідомлюваного; значний обсяг оперативної пам'яті й висока продуктивність смислового запам'ятовування; навички концентрувати й дозовано розподіляти увагу; усвідомлення способу смислоутворення й визначення контекстуального значення з ситуацією й фоновими знаннями; здатність до згортання у внутрішньому мовленні й розгортання в зовнішньому змісті висловлювання; вміння аналізувати факти й типові комунікативні ситуації; усвідомлюване прагнення до вдосконалення комунікативних навичок і набуття фахових знань» [23, с.356]. Проведені дослідження доводять, що всі типи мислення перебувають у тісному взаємозв'язку.

Теоретичні основи взаємозв'язку мислення й мовлення репрезентує Г. Костюк, який доводить беззаперечну істину, що «Мовлення є засобом мислення, але повноцінне оволодіння ним можливе тільки в процесі самого мислення, пізнання людиною об'єктивної дійсності. Відриваючись від пізнання, слово стає пустим і втрачає свою силу. І в навчанні воно втрачає цю силу і своє значення в розвитку здібностей студентів, якщо останні запам'ятовують словесні форми знань, поминаючи ту складну пізнавальну діяльність, результатом якої є ці знання» [24, с. 324]. Підтримуємо думку авторів навчально-методичного посібника «Психологія і педагогіка вищої школи» про те, що «У будь-якому виді мислення спостерігається роль мови, яка «є одягом думки». Слова є засобом освіти і вираження понять, суджень, відображення предметів, явищ у свідомості. Зміст і форма мови людини залежать від її професії, ситуації, досвіду, темпераменту, характеру, здібностей, інтересів, станів. За допомогою мови студенти вивчають навчальний матеріал, спілкуються, впливають один на одного і впливають на себе» [50, с. 57].

Власні міркування щодо особливостей мовлення молоді висловлює І. Цар, з'ясовуючи, що «Молодіжне мовлення має риси спонтанного розмовного мовлення, яке в науковій літературі ще недостатньо описане.

Водночас деякі з цих рис можуть бути гіпертрофовані порівняно зі звичайним розмовним мовленням, наприклад, еліптичність синтаксичних конструкцій, емоційність, наявність слів-паразитів тощо. Хоча ці риси є ознакою розмовного мовлення загалом, у мовленні молоді вони можуть мати відмінні кількісні показники –індивідуальні, пов’язані з темпераментом мовця, а також із умовами комунікативної ситуації» [54, с. 34].

Ми повністю підтримуємо думки С. Амеліної про те, що спілкування мовою професії базується на дотриманні низки вимог. Мовно-мовленнєвий компонент, як характеризує його науковця, охоплює певні складові, які ми репрезентуємо на рисунку 8:

Рис 8. Складові мовно-мовленнєвого компонента

Авторка наукового дослідження запевняє, що досягти високого рівня сформованості мовно-мовленнєвого компонента спілкування, підвищити його, можна завдяки впровадженню вправ, які передбачають збагачення активного словника студентів професійно зорієнтованою лексикою, зокрема, теоретико-практичне засвоєння граматичного рівня мовлення, робота над фонетичними недоліками, адекватне використання мовних засобів;

відповідність стильовим мовним вимогам, послуговування етикетними мовними нормами [2, с. 6].

Отже, для юнаків характерним є вміння висловлювати власну думку, обґрунтовувати й доводити її відповідно до ситуації мовлення; з одного боку, розмовляти специфічним молодіжним мовленням, щоб не виділятися зі студентської групи, а з іншого – вдосконалювати мовлення й репрезентувати себе, як досконала мовна особистість; оволодіння складними синтаксичними конструкціями. Якщо зацентувати на проблемі мовлення філолога, то для майбутніх учителів української мови важливим є грамотність, точність, довершеність мовлення, що характеризується логічною завершеністю, впливовістю.

Навчальна діяльність студента також залежить від розвитку його пам'яті, яку в психологічних джерелах визначено як «психічний процес, що полягає в здатності людини закріплювати, зберігати і відтворювати образи сприймання і відчуття, думки і поняття, рухи і дії, почуття і слова, накопичувати так званий індивідуальний психічний досвід» [38, с. 197].

Спираючись на дослідження О. Воронової та М. Ганькулич, виокремлюємо три види пам'яті:

- короткочасна пам'ять, що утримує інформацію протягом незначного періоду часу (долі секунд).
- довготривала пам'ять, функція якої – зберігати інформацію протягом значного періоду часу;
- оперативна пам'ять, спрямована на запам'ятовування певних поточних операцій і оперування інформацією під час них [10, с. 139].

В. Александров, розглядаючи пам'ять «як нескінченний процес цілісних психічних дій, які прив'язані до часу їх здійснення» [1], з'ясовує її складові: запам'ятовування (закарбовування певного обсягу повідомлення); збереження (у формі відображень, повідомлень); реактивація й актуалізація (відтворення засвоєного матеріалу). Ці види пам'яті співвідносні до миті сьогодення чи минулого. Однак, як наголошує дослідник, є вид пам'яті, що

відноситься до майбутнього, – мета-пам'ять, «яка призначена для зберігання та інтегрованого поєднання інформації та знань щодо подальшого життя людини. Ця пам'ять акумулює, запам'ятовує, модернізує, відтворює та контролює виконання людиною планів (елементарних, поточних і стратегічних), задумів, мрій, творчих намірів, концепцій і т. п. Мета-пам'ять слід розглядати як синтез усіх видів людської пам'яті» [Там само].

Науковці виокремлюють індивідуальні особливості пам'яті [10, с. 139], Психологічний словник, Савчин психологія], які ми продемонструємо за допомогою рисунку 9.

Рис. 9. Індивідуальні особливості пам'яті

Аналіз наукової літератури уможлиблює схарактеризувати прийоми розвитку пам'яті, а саме: візуалізація, мнемотехнічні прийоми, повторення, писання й читання інформації.

У дослідженні звертаємо увагу на особливості уваги здобувачів вищої освіти, адже розвиток її уможлиблює виокремлення тих об'єктів, що в певний час є актуальними для особистості. Студенти-словесники роблять акцент на необхідності певної діяльності чи її складових, що впливає на рівень зростання їхньої мотивації й таким чином «складається професіоналізація уваги, що починає формуватися ще в школі» [38, с. 261-262].

У наукових розвідках схарактеризовано низку особливостей уваги: формування й удосконалення творчої та репродуктивної уяви; критичне осмислення власної уяви; співвідношення образів уяви зі своїми можливостями та реальністю [37, с. 182]. Зазначимо, що в діяльності здобувачів вищої освіти проявляються такі види уваги: обсяг, концентрація, стійкість, розподіл, коливання та ін. [50, с. 57].

Т. Савченко наголошує, що від стану уваги залежать: швидкість сприйняття; точність і якість роботи; якість запам'ятовування; швидкість і точність формування навичок; формування розумових процесів – створення уявлень та узагальнень [43].

Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури уможлиблює констатувати, що в основі формування граматичної компетентності лежать психологічні чинники: мислення, мовлення, увага, пам'ять тощо. Урахування їх допоможе розробити методичну систему формування граматичної компетентності майбутніх учителів української мови на заняттях із сучасної української літературної мови.

Висновки до розділу 1

Дослідження дозволяє стверджувати, що актуальною проблемою в лінгводидактиці є формування граматичної компетентності. Обґрунтовано мовний компонент граматичної компетентності, який полягає в з'ясуванні морфемної будови слів; словотвірного рівня мовної системи; принципів виділення частин мови і їх функційної ролі; характеристиці типів і форм синтаксичних зв'язків. Схарактеризовано мотиваційний, гностичний та

особистісний компоненти граматичної компетентності. Проаналізовано термінологічне підґрунтя розвідки. Описано складники граматичної компетентності й етапи формування граматичних навичок.

Досліджено розуміння поняття «інфографіка» в наукових держалах й визначено, що це «форма подання навчальної інформації, що поєднує графічні елементи, текст і дані, що мають забезпечити швидке, зрозуміле, наочне сприйняття змісту, оптимізації процесу пізнання й підвищення ефективності комунікації». У процесі проведення студіювання з'ясовано види інфографіки (статистична й динамічна) й проаналізовано їхні різновиди.

З'ясовано розуміння студентського віку в науковій літературі. Проаналізовано етапи й особливості формування самосвідомості, що представлена трьома підструктурами (когнітивна, афектно-оцінна, поведінкова); типи зовнішньої мотивації та етапи її прояву; розкрито проблеми розвитку психічних якостей студентського віку (мислення, мовлення, пам'ять, увага й уява).

РОЗДІЛ 2

ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕЛЕМЕНТІВ ІНФОГРАФІКИ

2. 1. Аналіз освітньої програми «Середня освіта (Українська мова і література. Мова і література (англійська))»

Освітньо-професійна програма (ОП) є нормативним документом, який визначає завдання, цілі, компетентності, структуру освітнього процесу для певного рівня вищої освіти (бакалавр або магістр). ОП «Середня освіта (Українська мова і література. Мова і література (англійська))» акредитована, підтверджуючи відповідність програми вимогам Національної рамки кваліфікацій. У програмі зазначено, що «формування інтегральних, загальних і фахових компетентностей вчителя закладу середньої освіти, необхідних для розв’язання складних спеціалізованих задач і практичних проблем у сфері професійної діяльності» є головною метою [43, с. 8].

Аналізована освітня програма належить до галузі знань «Освіта/Педагогіка», щодо її предметної спеціалізації, то вона розрахована на спеціальність 014.01 Українська мова і література.

Результатом навчання за ОП є можливість продовження отримання освіти за програмою другого циклу на магістерському рівня, або працевлаштування вчителем закладів загальної середньої освіти.

В ОП представлено перелік освітніх компонентів (ОК), до яких належать дисципліни спеціальної (фахової) підготовки, а саме: ОК12 Вступ до мовознавства, ОК14 Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія, Історія української мови), ОК19 Стилїстика української мови.

Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія, Історія української мови) викладається впродовж II-VIII семестрів, і на її

вивчення виділено 30 кредитів; форма підсумкового контролю – екзамени й заліки

Під час вивчення дисципліни «Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія, Історія української мови)» студенти знайомляться з лексикологією, фразеологією, лексикографією, фонетикою, фонологією, орфоепією, графікою, орфографією та граматикою, а саме з синтаксисом, морфологією та словотвором. У структурно-логічній схемі освітньої програми «Середня освіта (Українська мова і література. Мова і література (англійська))» відображено, що викладання ОК є наскрізним (схема 3).

Схема 3

Структурно-логічна схема

I курс		II курс		III курс		IV курс		Підсумкова атестація	Атестаційний екзамен
семестри		семестри		семестри		семестри			
1	2	3	4	5	6	7	8		
OK 01	OK 03	OK 04							
OK 02									
OK 05	OK 06								
OK 07	OK 08								
		OK 09	OK 09	OK 09	OK 09	OK 09			
	OK 10								
		OK 11	OK 11	OK 11	OK 11	OK 11			
		OK 12	OK 12	OK 12	OK 12				
		OK 13	OK 13						
OK 14	OK 14	OK 14	OK 14	OK 14	OK 14		OK 14		
						OK 15			
							OK 16		
OK 17									
		OK 18		OK 19	OK 20	OK 20			
						OK 21			
						OK 22			
						OK 23			
						OK 24			
В.Б. 1.1	В.Б. 1.2	В.Б. 1.4	В.Б.1.5	В.Б.2.1.		В.Б.2.2.	В.Б.2.4		
В. Б.1.7	В.Б. 1.3	В.Б.1.7	В.Б.1.6			В.Б. 2.3	В.Б.2.5		
	В. Б.1.7		В.Б.1.7						

Відповідно до ОП передбачено, що в студентів повинні сформуватися загальні й фахові компетентності: загальні компетентності (ЗК) – це сукупність знань, умінь та навичок, які знадобляться для особистого й професійного розвитку студента. Аналіз матриці відповідності програмних компетентностей компонентів ОП «Середня освіта (Українська мова і література. Мова і література (англійська))» дає змогу пересвідчитися, що під час вивчення дисципліни «Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія, Історія української мови)» у студентів формуються такі ЗК:

ЗК2. Здатність до розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК6. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК7. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук, аналіз та обробку інформації, ефективно використовувати цифрові ресурси та технології в освітньому процесі.

ЗК8. Здатність діяти автономно, приймати обґрунтовані рішення у професійній діяльності і відповідати за їх виконання, діяти відповідально і свідомо на основі чинного законодавства та етичних міркувань (мотивів).

ЗК9. Здатність до міжособистісної взаємодії та роботи у команді у сфері професійної діяльності, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня.

ЗК14. Здатність до програмування, організації та поетапного проведення теоретичних досліджень, виконання експериментальної роботи й висвітлення здобутих наукових студіювань у виданнях різної категорії; самостійного провадження науково-дослідницької роботи; репрезентації отриманих результатів на наукових заходах на засадах принципів академічної доброчесності.

Фахові компетентності (ФК) – сукупність тих умінь, навичок і знань, які характерні лише для певної професійної галузі. У процесі вивчення

дисципліни «Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія, Історія української мови)» у студентів формуються такі ФК:

ФК2. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички в області предметної спеціальності.

ФК4. Здатність формувати і розвивати в учнів ключові та предметні компетентності засобами навчального предмету та інтегрованого навчання; формувати в них ціннісне ставлення, розвивати критичне мислення.

Програмні результати навчання (ПРН) – це навички, вміння та знання, які сформувалися й будуть використані в професійній діяльності після завершення навчання. Дисципліна «Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія, Історія української мови)» передбачає формування таких ПРН:

ПРН 1. Знає сучасні філологічні засади навчання української мови та літератури, мовні норми, соціокультурну ситуацію розвитку української мови, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності, провідні тенденції розвитку літературного процесу в Україні; *доводить* конкретними прикладами зв'язок між розділами мовознавства і одиницями різних рівнів системи мови, *пояснює* мовний і мовленнєвий матеріал, *вміє* сам і *навчає* учнів користуватися словниками різних типів.

ПРН 2. Пояснює особливості розвитку української мови та літератури, специфіку перебігу літературного процесу в Україні в культурному контексті, зміст естетичних теорій, методів, напрямів, течій, стилів, жанрів; твори української класики й сучасності у взаємозв'язках зі світовою літературою й культурою; *порівнює* мовні й літературні факти, явища, визначає їхні подібності й відмінності.

ПРН 3. Володіє комунікативною компетентністю з української мови (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний компоненти відповідно до загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти).

Отже, ОПІ «Середня освіта (українська мова і література. Мова і література (англійська))» гарантує формування ФК з української мови та літератури, випускники готуються до роботи вчителями у закладах загальної середньої освіти; уможлиблює подальше навчання на II (магістерському) рівні вищої освіти. ОК «Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія, Історія української мови)» вивчається протягом II-VIII семестрів, що демонструє її важливість.

2. 2. Хід і результати констатувального експерименту

Метою експерименту є виявлення рівня використання елементів інфографіки в процесі навчання загалом і під час засвоєння ОК Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія, Історія української мови) зокрема; виявлення переваг і недоліків використання інфографіки; формулювання певних порад щодо використання і створення інфографіки в освітньому процесі. Експеримент проводився на базі Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова за участі 32 студентів I, II та III та IV курсів. Анкета охоплювала сім питань, які допомогли визначити рівень використання інфографіки під час навчання та її види.

Основні завдання експерименту: провести опитування й проаналізувати стан використання інфографіки на заняттях із ОК «Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія, Історія української мови)»; з'ясувати переваги й недоліки інфографіки в освітньому процесі; виявити труднощі, які виникають під час використання чи створення.

Аналіз питань констатувального експерименту:

Питання 1: Які види інфографіки ви використовували / створювали? (ментальні мапи, постери, таблиці, схеми, діаграми, графіки та ін.)
Відповідь на це питання репрезентує, що студенти активно створюють і використовують різні види інфографіки. Аналіз відповідей показує такі результати:

- *група 1*: студенти створювали ментальні мапи, таблиці, схеми, що демонструє їх використання поширених видів інфографіки;
- *група 2*: створювали всі види інфографіки, що демонструє обізнаність студентів про різні види її.

Отже, відповіді студентів демонструють, що вони активно використовують різні види інфографіки.

Питання 2: На яких дисциплінах ви розробляли інфографіку? Питання показує на яких дисциплінах студенти використовують інфографіку. Проаналізувавши відповіді студентів, ми отримали такі результати:

- *ОК мовного циклу*: респонденти з'ясували, що створювали інфографіку на таких мовознавчих дисциплінах: «Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія, Історія української мови)», «Новий український правопис», «Комп'ютерна лінгвістика», «Діагностика писемного мовлення», «Психолінгвістика», «Риторика»;
- *інші ОК*: «Історія української та зарубіжної літератури», «Методика навчання української мови і літератури», «Психологія», «Академічна доброчесність».

Відповіді свідчать про те, що студенти активно використовують інфографіку.

Питання 3: До яких тем / розділів Сучасної української літературної мови ви готували інфографіку?

- *група 1*: половина студентів дали відповідь, що під час вивчення «Граматики» («Морфологія» та «Синтаксис»);
- *група 2*: інша половина – «Лексикологія».

Отже, студенти, готуючись до практичних занять, саомтсійної роботи з ОК «Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія, Історія української мови)» активно розробляють елементи інфографіки.

Питання 4: Яким ресурсом ви користуєтесь для її створення? (Canva, PowerPoint, Venngage, Visme, Padlet, Piktochart). Проаналізуємо відповіді студентів:

- більшість опитаних студентів відповіли, що для створення інфографіки використовують Canvy;

- лише троє студентів відповіли, що для створення інфографіки використовують Canvy та PowerPoint.

Відповіді демонструють, що переважна більшість студентів користуються Canvoю для створення інфографіки, оскільки доступною є велика кількість шаблонів, платформа легка для користування.

Питання 5: Які переваги використання інфографіки під час навчання? (наочність, яскравість, інтерактивність, лаконічність, організованість, зручність та ін.). Продемонструємо відповіді студентів:

- лаконічність: студенти, використовуючи інфографіку коротко й інформативно її репрезентують;

- наочність – візуалізація допомагає краще оперувати інформацією;

- організованість – інфографіка уможлиблює спланувати виступ заздалегідь і визначити порядок викладу матеріалу;

- зручність у процесі репрезентації виступу;

- інтерактивність допомагає зробити виступ цікавим, технологічним;

- яскравість: використовують різну палітру шаблонів та змінюючи у них кольори, шрифти, фігури.

Отже, відповіді демонструють, що студенти виокремлюють низку переваг: лаконічність, наочність, організованість, зручність, інтерактивність та яскравість. Ці переваги підтверджують, що використання інфографіки покращує та полегшує освітній процес.

Питання 6: Чи виникають у вас труднощі під час створення інфографіки і які саме? Якщо на попереднє питання відповіли «так» або «частково», то напишіть які саме труднощі виникають? Проаналізуємо відповіді респондентів:

- майже всі студенти відповіли, що труднощів у процесі створення інфографіки немає;

- лише четверо студентів дало відповідь «частково», а саме виникають такі: зі створенням діаграм; швидкістю створення інфографіки; використанням готових шаблонів; структуруванням інформації до створення ментальної мапи.

Питання 7: Використання інфографіки полегшує підготовку до занять?
Аналіз відповідей доводить, що:

- майже всі студенти відповіли «так», що дає змогу зрозуміти користь використання інфографіки;
- лише один студент відповів «частково», бо має певні труднощі у процесі створення інфографіки.

Анкетування серед студентів I, II, III та IV курсів спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова та література) філологічного факультету Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова допомогло з'ясувати, що здобувачі освіти застосовують різні види інфографіки; усебічно використовують її під час підготовки до практичних занять, самостійної роботи; виокремлюють певні переваги (лаконічність, наочність, організованість, зручність, інтерактивність, яскравість); основним ресурсом для створення інфографіки є Canva.

2. 3. Система вправ із використанням елементів інфографіки для формування граматичної компетентності

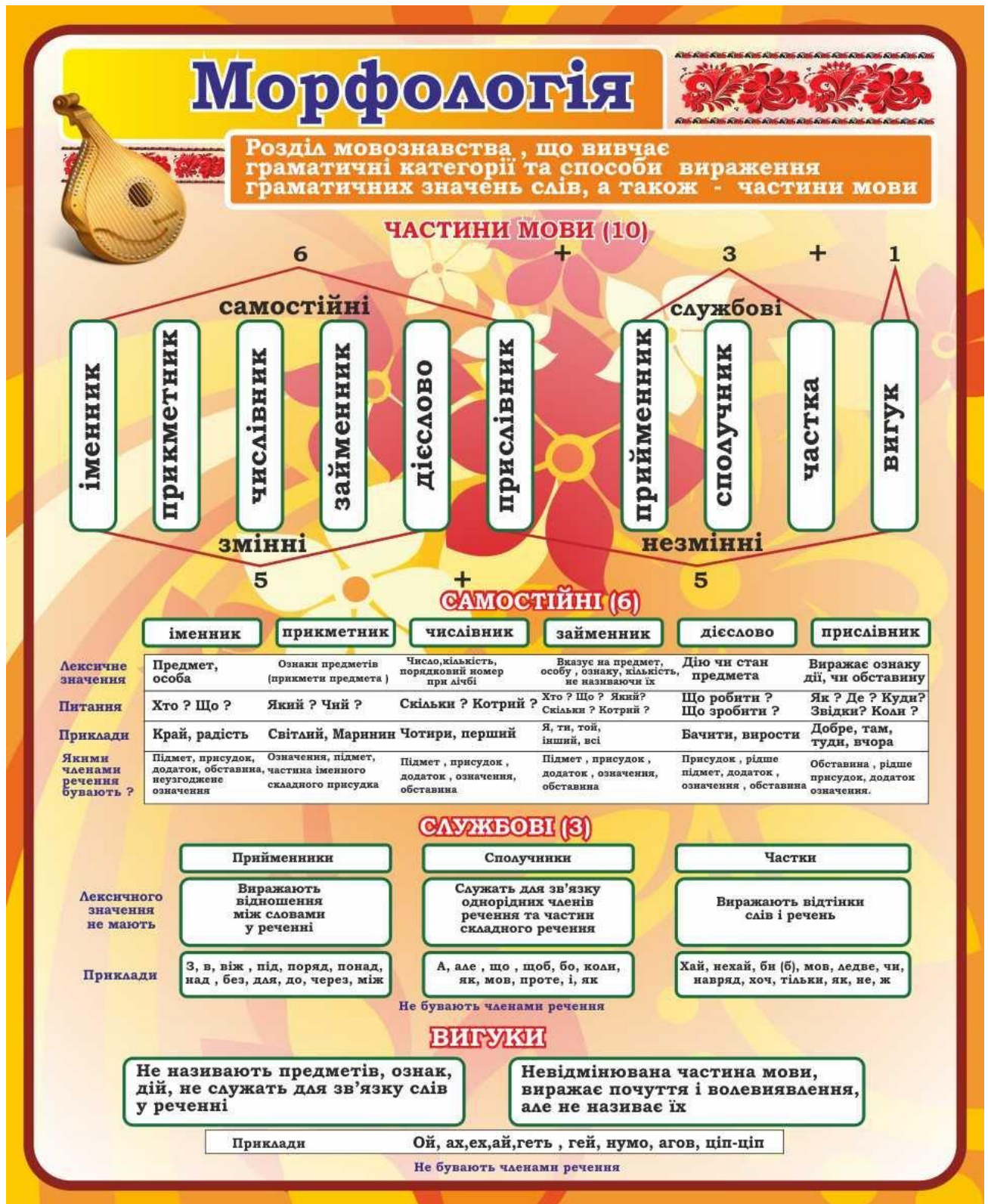
В основу нашого дослідження покладено класифікацію вправ за дидактичною метою, ступенем самостійності й творчості, запропоновану М. Пентиліук [30; 39], яка охоплює такі їхні види: підготовчі, вступні, тренувальні, завершальні. Пропонуємо систему вправ з використанням інфографіки, яка, на нашу думку, сприятиме формуванню граматичної компетентності здобувачів вищої освіти.

I. Підготовчі вправи

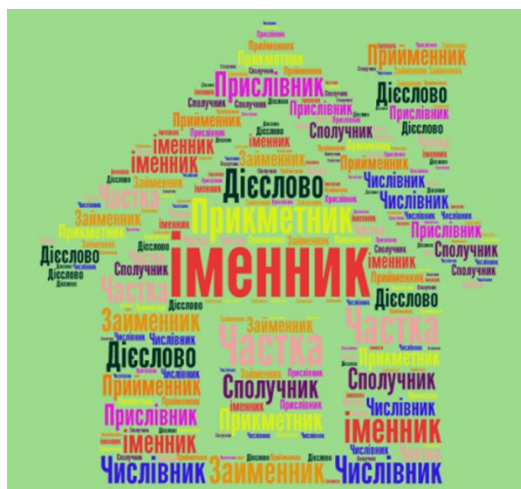
Підготовчі (попередні) вправи проводяться перед поясненням нового матеріалу й передбачають повторення раніше отриманих знань. Вправи,

По-батьківському, одвірок, перевулок, співрозмовник, заобрійний, міжбрівний, розпрямити, вивільнити, помениати, безсилля, загривок, надгортанник, підфарник, оподаткувати, пристінок, сурядний, підсвистувати.

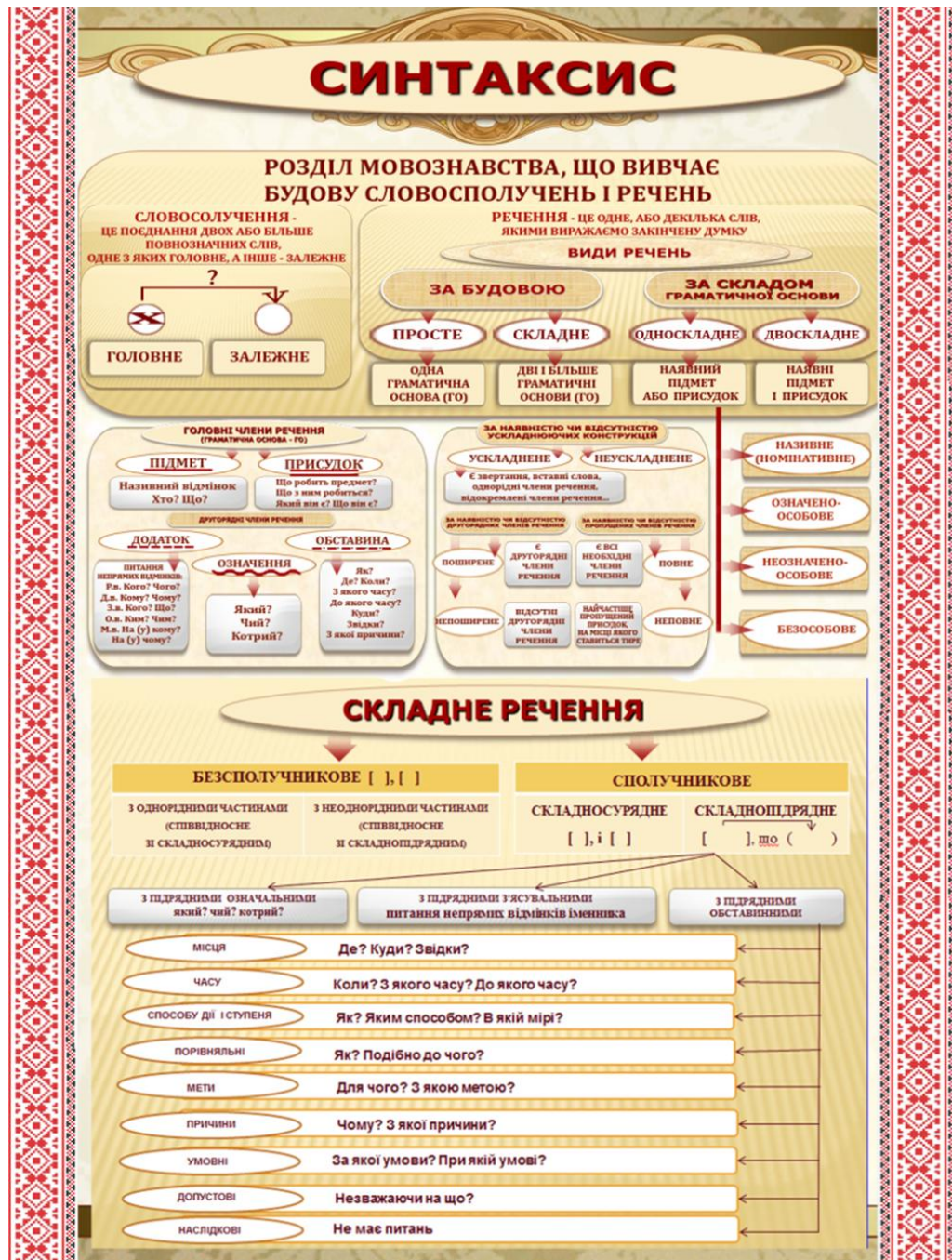
Вправа 2. 2. 1. Розгляньте запропоновану таблицю й схарактеризуйте магістральні поняття морфології, які ви засвоїли в шкільному курсі української мови.

2. 2. Користуючись опорною таблицею схарактеризуйте ознаки поділу слів за частинами мови. Укладіть самостійно схему, таблицю, ментальну карту, хмару слів тощо, за допомогою яких репрезентуєте ознаки частини мови (за вибором). Наведемо приклади такого виду роботи.

Вправа 3. 1. 1. Розгляньте запропоновану таблицю й схарактеризуйте магістральні поняття синтаксису, які ви засвоїли в шкільному курсі української мови.

Вона була малесенька й така прудка, і очі мала такі видючі й гострі, що схватись од неї не могло ніщо в світі. Їй можна було по три дні не давати їсти. Але без прокльонів вона не могла прожити й дня. Вони були її духовною їжею. Вони лились з її вуст невинним потоком, як вірші з натхненного поета, з найменшого приводу. У неї тоді блищали очі й червоніли щоки. Це була творчість її палкої, темної, престарілої душі.

- Мати божя, царице небесна, – гукала баба в саме небо, – голубонько моя, святая великомученице, побий його, невігласа, святим твоїм омофором! Як повисмикував він з сирої землі оту морковочку, повисмикуй йому, царице милосердна, і повикручуй йому ручечки й ніжечки, поламай йому, свята владичице, пальчики й суставчики. Царице небесна, заступнице моя милостива, заступись за мене, за мої молитви, щоб ріс він не вгору, а вниз, і щоб не почув він ні зозулі святої, ні божого грому. Миколаю-угоднику, скорий помочнику, святий Юрію, святий Григорію на білому коні, на білому сидлі, покарайте його своєю десницею, щоб не їв тієї морковочки, та бодай його пранці та болячки з'їли, та бодай його шашіль поточила...

Баба хрестилася в небо з такою пристрасстю, аж торохтіла вся од хрестів (За О. Довженком).

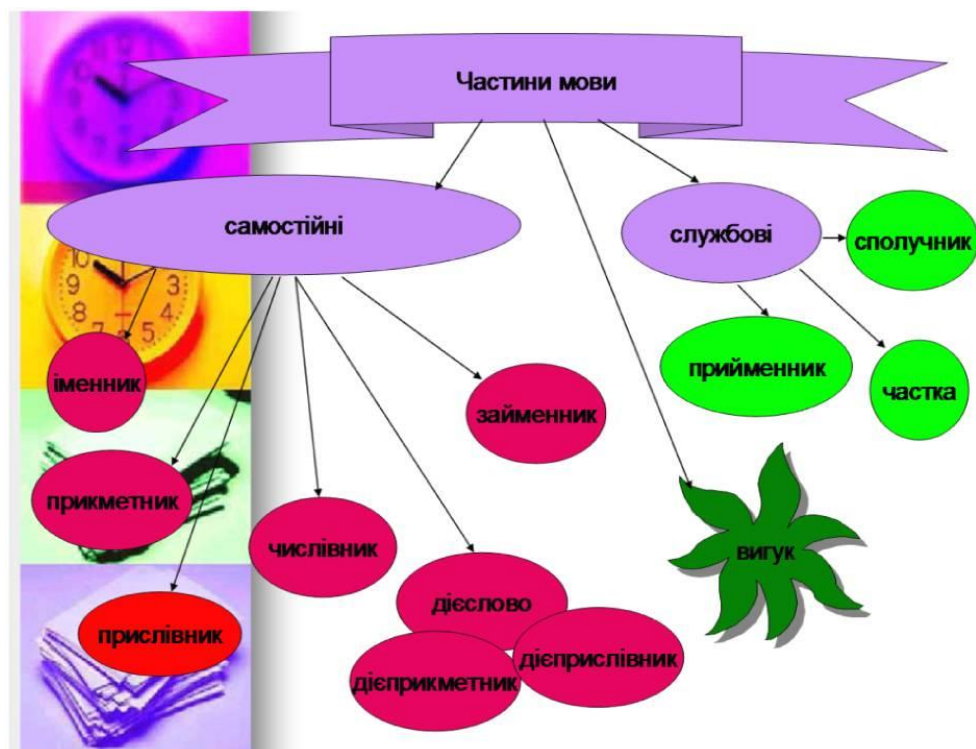
II. Вступні вправи

Після пояснення нового матеріалу наступним логічним етапом стає використання вступних вправ, які закладають основи для формування первинних умінь студентів із граматичного матеріалу, що не був передбачений обсягом шкільного курсу української мови. Ця група вправ репрезентована логічними завданнями (сприяють глибокому усвідомленню здобувачами освіти теоретичного матеріалу) й пробними вправами (перші кроки застосування нового матеріалу в практичній діяльності) До пробних вправ уналежнюємо: попереджувальний диктант, коментоване письмо, пояснювальний диктант.

Вправа 1. Диктант – коментоване письмо. Запишіть спільнокореневі слова, розташувавши їх послідовно в парах за ланцюговим зв'язком твірної основи (наприклад, весна – весняний – веснянки – веснянкуватий). Створіть хмару слів з однієї з утворених пар.

Кість, кістковий, кістка, кістяк; лікар, лікарня, лікарняний; сінник, сіно, сінце, сіннаж, сінний; цибулина, цибулька, цибуля, цибулиння, цибулинний; чобіток, чобіт, чоботар, чоботарський, чоботисько, чоботарювати; шахтарка, шахтар, шахтний, шахта; щасливий, щастя, щасливенький, щасливити, щасливчик; яструбенья, яструб, яструбець, яструб'ятко.

Вправа 2. 2. 1. Розгляньте запропоновану ментальну карту, схарактеризуйте особливості поділу слів в українській мові за частинами мови, наводячи приклади.

2. 2. Прочитайте текст. Визначте, в яких реченнях вжито сполучні слова. Створіть таблицю-порівняння, в якій розподіліть речення за вживанням омонімічних сполучників і сполучних слів.

У кожної людини буває такий день, коли вперше радієш сонцем, коли вперше деревами тішишся: збагнувши, що вони гарні, коли тихі радощі,

збуджені в душі красою листка чи пелюстки, вперше переходять у здивування, а здивування – в таке почуття, яке за браком точнішого слова можна назвати щастям. Такі дні, здається, більшість людей переживаю в дитинстві. До таких днів ми повертаємося спогадами. І нема в світі зеленішої левади, як та, через які біліла твоя перша стежка до школи, і деревини кращої немає, як та, в якій ти вперше впізнав живе єство, і сонця ласкавішого нема, як те, яке хотів ти підняти, немов блискучий таріль, із голубого дна калабані.

У сфері таких почуттів живе Антонич «Трьох перстеньків». Між дитинством і зрілістю людини він напинанає невидимі проводи, по яких біжать з найпершої дитячої ясності мозку до нинішньої його серйозності образи, ніби сигнали внутрідушевного телебачення.

Біографічне і героїчне «я», що звикло бути центром уваги в ліричному жанрі, цілком розливається тут у малюнках карпатської природи і лемківського села. І, ніби від того, що це «я» все-таки хоче дати нам знати себе, як щирий голос дитини, здивованої світом і не зіпсованої жодними чужими уявленнями про світ.

Вправа 3. 3. 1. Перегляньте запропоновану таблицю й проаналізуйте її. Складіть самостійно приклади речення на подані в ній правила.

Граматична основа може мати різну будову

Один підмет і один присудок	Над хатою <u>пролітають</u> <u>лебеді</u> .
Один присудок і декілька підметів до нього	Над хатою <u>пролітають</u> <u>лебеді</u> й <u>лелеки</u> .
Один підмет і декілька присудків до нього	Над хатою <u>пролітають</u> <u>лебеді</u> і <u>махують</u> <u>прощально крильми</u> .
Один головний член речення	Білі <u>лебеді</u> .

3. 2. Схарактеризуйте односкладні й неповні речення. Спробуйте перебудувати їх на двоскладні й повні речення.

Хлопці стояли один проти одного, поспираючись на заступи.

— Господи! Чи в вас бога нема в серці, що ви в таку святу п'ятницю паскудите язики? Чи вам не треба помирать, чи ви не соромитесь святого сонечка на небі? Якого це бісового батька ви стоїте, згорнувши руки, діла не робите, та тільки язиками чортзна-що верзете! — крикнув Кайдаш і почав присікуватись до синів та махать стругом перед самим Карповим носом. Старий був нервний і сердитий, та ще більше сердився од того, що в його од самого ранку й рісочки не було в роті.

— Тату! — сказав гордо Карпо. — Ви покинули майструвать, а ми вам нічого не кажемо. Старого неначе хто вищипнув. Він заговорив дрібно й сердито, наговорив синам сім мішків гречаної вовни, неважачи на святу п'ятницю, та й пішов у повітку. Сини почали знов розмовлять.

— Коли я буду вибирать собі дівчину, то візьму гарну, як квіточка, червону, як калина в лузі, а тиху, як тихе літо, — сказав веселий Лаврін.

— Мені аби була робоча, та проворна, та щоб була трохи куслива, як мухи в спасівку, — сказав Карпо.

— То бери Мотрю, Довбишеву старшу дочку. Мотря й гарна, й трохи бриклива, і в неї серце з перцем. — сказав Лаврін.

Лаврінові слова запали Карпові в душу. Мотря не виходила в його з думки, неначе стояла тут на току недалечке од його, під зеленою яблунею, і дивилась на його своїми темними маленькими, як терен, очима. Він неначе бачив, як нашіло її лице з рум'янцем на всю щоку, як білили її дрібні зуби між тонкими червоними губами. Карпо задумався, сперся на заступ і не зводив очей з того місця під яблунею, де він ніби вгледів свою гарячу мрію в червоних кісниках на голові, в червоному намисті з дукачем (За І. Нечуєм –Левицьким).

III. Тренувальні вправи

Формуванню сталих навичок сприяють тренувальні вправи, які в методичній науці поділяються на: вправи за зразком (точне копіювання зразка), вправи за інструкцією (немає точного зразка копіювання), вправи за завданням (виконуються без пояснень вчителя). До них уналежнено й різні види : фонетичний, лексичний, морфологічний.

Вправа 1. 1. 1. Прочитайте запропонований текст. Запишіть спільнокореневі слова, розташували їх послідовно в парах за ланцюговим зв'язком твірної основи.

Відколи існує людство на землі, відтоді воно дбає про продовження свого роду. Від батьків передається дітям не лише генетичний код, рідна мова, виробничий та побутовий досвід, а й матеріальна й духовна культура, втрата якої веде до деградації нації.

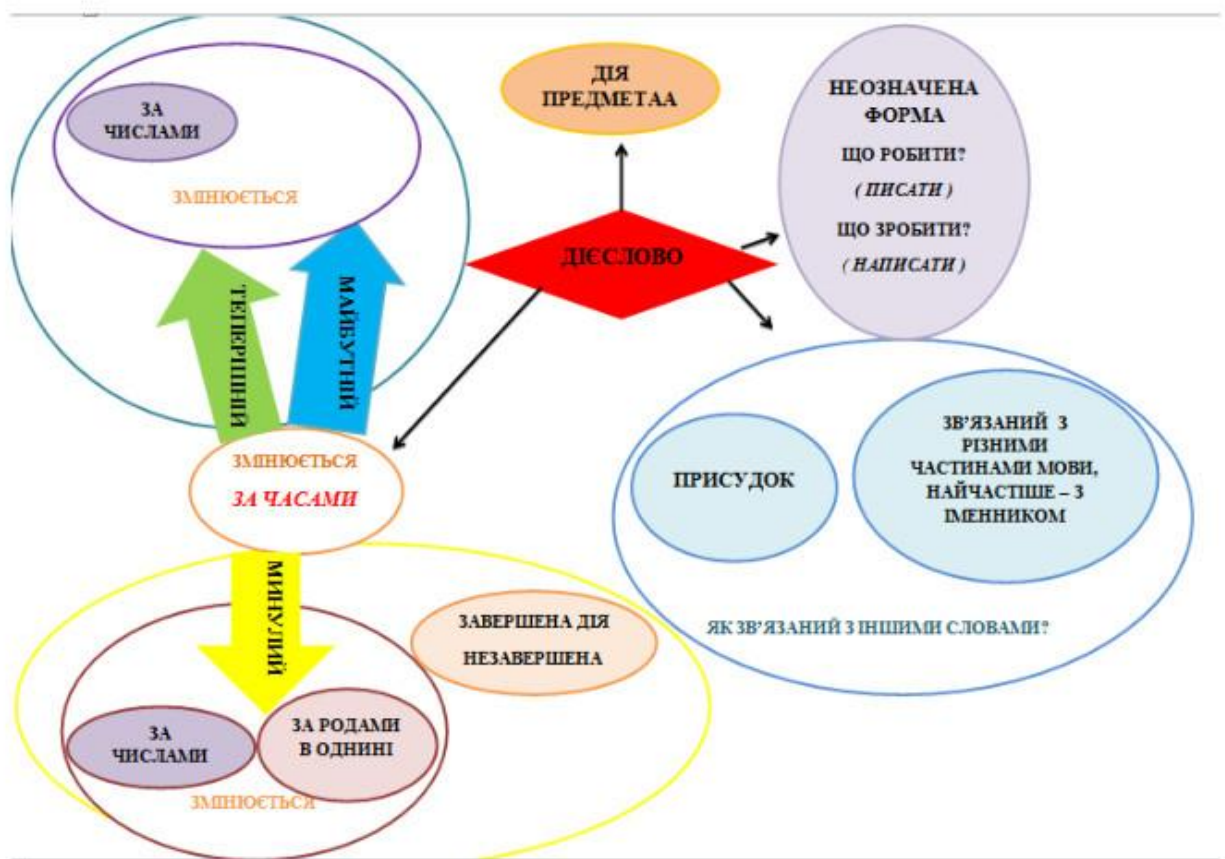
Рід. Рідня. Нація. Коли взяти в широкому розумінні ці слова, то родина – не лише близькі родичі, а й далекі. А родина до родини – народ. Ми з вами український народ, який складається з родин малих і великих, дружніх і працьовитих. Отже, знаючи, зберігаючи й примножуючи свою родовідну пам'ять, знаєш зберігаєш і примножуєш пам'ять свого народу. Пам'ять про своїх пращурів – це не примха, не данина моді. Це потреба триматися свого родоводу, оберігаючи тим самим свої реліквії і традиції та передаючи їх у спадок іншим. «Родовідна пам'ять, – за В. Скуратівським, – явище у традиційному українському побуті унікальне. Очевидно, мало хто знає, що у давнину було за обов'язок знати поіменно свій рід від п'ятого і навіть до сьомого коліна. Старі села в Україні зросталися, кумувалися, ріднилися. Народини – справжня подія, родинне свято, яке справляють урочисто: з хрестинами, щедрим гостюванням, ім'янареченням. У дитини з'являються хрещені батько й мати, а то й по двоє, по троє. У батьків – куми. Зростає рідня. Люди поріднилися, породичалися. Стає більшим рід – міцнішим нарід. Всі одного кореня. Спробуй такого знищити, вирубати, коли він проростає то там, то там, пускає нове пагіння».

Зроду-віку співіснував тісний зв'язок: батьки намагалися передати у спадок сімейні реліквії, традиції, тим самим продовжувати себе в дітях. Діти все це вбирали в себе, примножували і передавали у спадок своїм дітям (За О. Макаренко).

1. 2. З'ясуйте мотивацію (твірну основу) поданих слів. Випишіть у три колонки слова, утворені 1) префіксальним, 2) безафіксним, 3) суфіксально-префіксальним способами.

Вправа 2. 2. 1. Перегляньте ментальну карту «Дієслово». Схарактеризуйте основні ознаки цієї частини мови.

Семантична карта до теми «Дієслово»

2. 1. Випишіть із запропонованого тексту дієслова й дієприкметники, з'ясуйте їхні морфологічні та синтаксичні ознаки. Запропонуйте хмару слів

до виконаного завдання. Опишіть процес її створення виключно за допомогою дієслів.

Світ, який народив і виплекав дух Івана Франка, не вмістити в національній межі, але багатюче світло, різнорідне вогневіння вселюдської культури й філософської мислі, що вливаються в невмирущу плоть генія, надаючи йому особливої міцності й принади, підпорядковане силі його серця, енергії ядра, а серце Франкового духу – то негасне жменя ковальського вогню з батьківської кузні.

Болить нам і сьогодні мученицьке життя Франка. Змалку – осиротілий, в школі – погорджуваний паничами, в молодості – переслідуваний і замиканий по в'язницях, у зрілості – кований холодом буржуазно-ліберального й національного оточення, скручений недугою і зв'язаний бідністю, він і в смерті був зневажений... Коли вдуматись в огроми його творчого подвигу, мимоволі питаєш: а вимогло бути взагалі у Франка те, що знаємо особистим життям? Так от, видається мені, що найбільшим дивом безміру Франкового слова є власне він сам, творець, не тільки як ліричний – герой «Каменярів», прототип Мойсея, але і як герой «Зів'ялого листя» та «Похорону», геніальна особистість і жива, стражденна людина. Яка поєднала своє боління з народними, зібрала в своїй згорьованій душі стільки потуги, розуму, радості, віри, скільки треба в найчорніші дні народів, щоб жити й бути народом. Поруч з образами Шевченка й Лесі Українки образ Івана Франка символізує перед світом не тільки індивідуальні риси й можливості велетня культури, але й нетлінне єство, красу, неповторну явину й життєрадість українського народу (За Д. Павличком).

IV. Завершальні вправи

Завершальні вправи в лінгводидактиці поділяються на: творчі (вправи на добір слів, складання речень, перекази, невеликі твори) й контрольні роботи. Ця група вправ розрахована на розв'язання та власну манеру виконання й передбачає виконання на репродуктивному (виконання з

багаторазовим повторенням) й продуктивному, творчому рівні, тобто самостійно, без зразка.

Вправа 1. Перегляньте запропонований алгоритм утворення слів. Запропонуйте власні варіанти, використовуючи наведений приклад.

Префікс від слова промова Корінь від слова лісова Суфікс від слова синок Закінчення від слова сад	_____ _____
--	----------------

Вправа 2. Проаналізуйте текст за віднесенням слів до частин мови: за загальним значенням (частиномовним), морфологічними ознаками й морфемною будовою, за синтаксичною роллю в реченні (текст на вибір). Складіть діаграму, на якій продемонструйте частотність вживання частин мови. Зробіть висновки. (25 б).

МОЛИТВА ДО МОВИ

Мово! Пресвята Богородице мого народу з чорнозему, рясту, любистку, м'яти, євшан-зілля, з роси, з дніпровської води, від зорі і місяця народжена! Мово! Мудра Берегине, що не давала погаснути земному вогнищу роду нашого і тримала народ на небесному олімпі волелюбності, слави і гордого духу. То ж стояла Ти коло вівтаря нашого національного храму й не впускала туди злого духа скверноти, злого духа виродження, злого духа ганьби. І висвячувала душі козацького роду. І множила край веселий, святоруський і люд хрещений талантами, невмирущим вогнем пісень і наповнювала душі Божим сяйвом золотисто-небесним, бо то кольори духовності і божого знамення.

Мово моя. Дзвонково кринице на середохресній дорозі нашої долі. Твої джерела б'ють десь від магми, тому і вогненна така. То ж зцілювала Ти

стомлених духом, давала силу здоров'я, довгий вік і навіть безсмертя тим, що пили тебе. І невмирущими ставали ті, що молилися на дароване Тобою Слово. Стаю перед тобою на коліна і за всіх благаю: прости нас, грішних, повернися до нашої хати, звідки Тебе було вигнано, вернися до краю, де «чорніше чорної землі блукають люди». То чорнобильські лики чорнобильської України, покарані Всевишнім за безпам'ятство. Прости! Воскресни! Повернися! Возродися! Забувай вищим і вічним Словом (За К. Мотрич).

(Відповідь оформлюйте за наведеним зразком.

Вправа 3. 3. 1. Розгляньте алгоритм характеристики однорідних членів речення. Пригадайте й схарактеризуйте правила розстановки розділових знаків при однорідних членах речення.

3. 2. Прочитайте речення, визначте в ньому однорідні члени речення. Напишіть невеликий твір, поклавши в основу запропоноване речення, включіть до твору синтаксичні одиниці відповідно до запропонованих схем (1-2, на вибір).

Цієї уваги до всього доброго, красивого віділила мати й мені.

1. _____ ; _____ .
2. _____ , а _____ .
3. _____ .
4. _____ , _____ , і _____ .
5. _____ , проте _____ .
6. _____ , _____ .

Отже, аналіз теоретичних розвідок із проблем засвоєння граматики у курсі Сучасної української літературної мови, аналіз чинної ОП, робочих програм ОК дозволив нам розробити й запропонувати систему вправ, яка репрезентована чотирма групами: підготовчі, вступні, тренувальні й завершальні. Усі вправи передбачали роботу з коментування зразків

інфографіки (схеми, таблиці, ментальні карти, діаграми, хмари слів) й індивідуальне складання їх, що уможливило формування граматичної компетентності, розвиток критичного мислення, мовлення, пам'яті, уваги й уяви. Здобувачі вищої освіти повторювали правила, засвоєні в шкільному курсі мови (підготовчі вправи); опрацьовували інформаційний обсяг ОК Сучасна українська літературна мова, виконуючи логічні завдання, пишучи різноманітні диктанти (вступні вправи); працювали з вправами за зразком (точне копіювання зразка), за інструкцією (немає точного зразка копіювання), за завданням (виконуються без пояснень вчителя) (тренувальні вправи); перевірили рівень сформованості граматичної компетентності, пишучи творчі (вправи на добір слів, складання речень, перекази, невеликі твори) й контрольні роботи.

Висновки до розділу 2

У ході проведеного дослідження схарактеризовано ОП «Середня освіта (Українська мова і література. Мова і література (англійська))» для здобувачів освіти І (бакалаврського) ступеня вищої освіти, метою якої є «формування інтегральних, загальних і фахових компетентностей вчителя закладу середньої освіти, необхідних для розв'язання складних спеціалізованих задач і практичних проблем у сфері професійної діяльності». Результатом навчання за ОП є можливість продовження отримання освіти за програмою другого циклу на магістерському рівня, або працевлаштування вчителем закладів загальної середньої освіти.

В ОП представлено перелік освітніх компонентів (ОК), до яких належать дисципліни спеціальної (фахової) підготовки, а саме: ОК12 Вступ до мовознавства, ОК14 Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія, Історія української мови), ОК19 Стилїстика української мови. Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія, Історія української мови) викладається впродовж II-VIII

семестрів, і на її вивчення виділено 30 кредитів; форма підсумкового контролю – екзамени й заліки

Проведено констатувальний експеримент (на базі Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова за участі 32 студентів I, II та III та IV курсів) Анкетування допомогло з'ясувати, що здобувачі освіти застосовують різні види інфографіки; усебічно використовують її під час підготовки до практичних занять, самостійної роботи; виокремлюють певні переваги (лаконічність, наочність, організованість, зручність, інтерактивність, яскравість); основним ресурсом для створення інфографіки є Canva.

Розроблено систему вправ, що ґрунтувалася на класифікації вправ за дидактичною метою, ступенем самостійності й творчості, яка охоплює такі їхні види: підготовчі, вступні, тренувальні, завершальні. Усі вправи передбачали роботу з коментування зразків інфографіки (схеми, таблиці, ментальні карти, діаграми, хмари слів) й індивідуальне складання їх, що уможливило формування граматичної компетентності, розвиток критичного мислення, мовлення, пам'яті, уваги й уяви. Здобувачі вищої освіти повторювали правила, засвоєні в шкільному курсі мови (підготовчі вправи); опрацьовували інформаційний обсяг ОК Сучасна українська літературна мова, виконуючи логічні завдання, пишучи різноманітні диктанти (вступні вправи); працювали з вправами за зразком (точне копіювання зразка), за інструкцією (немає точного зразка копіювання), за завданням (виконуються без пояснень вчителя) (тренувальні вправи); перевірили рівень сформованості граматичної компетентності, пишучи творчі (вправи на добір слів, складання речень, перекази, невеликі твори) й контрольні роботи.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що наразі актуальною проблемою в лінгводидактиці є формування граматичної компетентності, яка розглядається науковцями, як «комплекс знань про граматичні одиниці, засоби вираження граматичних категорій та граматичних значень; здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань; рівень оволодіння граматичною системою мови». Обґрунтовано мовний компонент граматичної компетентності, яких полягає в з'ясуванні морфемної будови слів; словотвірного рівня мовної системи; принципів виділення частин мови і їх функційної ролі; характеристиці типів і форм синтаксичних зв'язків. Схарактеризовано мотиваційний, гностичний та особистісний компоненти граматичної компетентності.

Проаналізовано термінологічне підґрунтя розвідки (граматична компетентність, грамати́ка, граматичне й лексичне значення слова, словотвір, морфологія, синтаксис).

Описано складники граматичної компетентності (граматичні навички, граматичні знання й граматична усвідомленість) й етапи формування граматичних навичок.

2. Досліджено розуміння поняття «інфографіка» в наукових джерелах і встановлено, що це «форма графічної візуалізації, інформаційний блок, створений за допомогою зображення й типографічних елементів, новий ключовий метод інформаційного середовища». Ми вважаємо, що інфографіка – це «форма подання навчальної інформації, що поєднує графічні елементи, текст і дані, що мають забезпечити швидке, зрозуміле, наочне сприйняття змісту, оптимізації процесу пізнання й підвищення ефективності комунікації».

У процесі проведення студіювання з'ясовано види інфографіки (статистична й динамічна) й проаналізовано їхні різновиди. Доведено, що за допомогою різноманітних видів інфографіки студенти краще засвоюють

навчальний матеріал, оскільки вчать виділяти головне, аналізувати мовні явища, синтезувати мовний матеріал. Інфографіка характеризується: *гнучкістю* (можливість оперативного оновлення даних і залучення до створення зображення); *інфоцентричністю* (глибока ієрархія даних без візуального перенавантаження); *персоналізацією* (адаптація під потреби конкретної аудиторії). Розробка інфографіки – важкий процес, що потребує дотримання чіткого алгоритму дій і вибору платформи, що буде найкомфортнішою для здобувачів освіти.

3. Обґрунтовано, що система сучасної вищої освіти зорієнтована на європейський освітній простір, в основі якого – студент – суб'єкт освітньої діяльності. У науковій літературі студентство визначено як «своєрідну мобільну групу, метою діяльності якої є засвоєння за спеціально організованою програмою соціально-професійних ролей, підготовка до виконання важливих соціальних функцій»; «етап переходу до самостійності, самовизначення, розвитку світогляду, моральної свідомості й самосвідомості»; це час подолання вікової кризи, протягом якої в особистості відбуваються багатовимірні складні процеси отримання дорослої ідентичності і нового ставлення до світ», коли «від розстановки пріоритетів залежить усе подальше життя підлітка». Юнацтво характеризується максималізмом власних суджень, проявом егоцентричності. Представники студентського віку завжди і всюди говорять про свою правоту й твердо в цьому переконані, доводячи незалежність, не звертаючи на поради батьків, учителів та інших дорослих. Разом із тим вони беззаперечно довіряють одноліткам – однокурсникам, сусідам, друзям у дворі, маючи спільні інтереси, захоплення, стиль поведінки й одягу. Студент представляє себе особистістю, яка живе в соціумі, функціонує в певній студентській групі, підкоряється її законам і правилам загалом, та формується як індивід зі своєю ідентичністю.

Проаналізовано етапи й особливості формування самосвідомості, що представлена трьома підструктурами (когнітивна, афектно-оцінна,

поведінкова); типи зовнішньої мотивації та етапи її прояву; розкрито проблеми розвитку психічних якостей студентського віку (мислення, мовлення, пам'ять, увага й уява).

4. Схарактеризовано ОП «Середня освіта (Українська мова і література. Мова і література (англійська))» для здобувачів освіти І (бакалаврського) ступеня вищої освіти, метою якої є «формування інтегральних, загальних і фахових компетентностей вчителя закладу середньої освіти, необхідних для розв'язання складних спеціалізованих задач і практичних проблем у сфері професійної діяльності». Результатом навчання за ОП є можливість продовження отримання освіти за програмою другого циклу на магістерському рівні, або працевлаштування вчителем закладів загальної середньої освіти.

В ОП представлено перелік освітніх компонентів (ОК), до яких належать дисципліни спеціальної (фахової) підготовки, а саме: ОК12 Вступ до мовознавства, ОК14 Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія, Історія української мови), ОК19 Стилїстика української мови. Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія, Історія української мови) викладається впродовж II-VIII семестрів, і на її вивчення виділено 30 кредитів; форма підсумкового контролю – екзамен й заліки

5. Проведено констатувальний експеримент і проаналізованого його результати. Метою експерименту було виявлення рівня використання елементів інфографіки в процесі навчання загалом і під час засвоєння ОК Сучасна українська літературна мова (в т. ч. Українська діалектологія, Історія української мови) зокрема; виявлення переваг і недоліків використання інфографіки; формулювання певних порад щодо використання і створення інфографіки в освітньому процесі. Експеримент проводився на базі Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова за участі 32 студентів I, II та III та IV курсів. Анкета охоплювала сім питань, які допомогли визначити рівень використання інфографіки під час навчання та її

види. Анкетування допомогло з'ясувати, що здобувачі освіти застосовують різні види інфографіки; усебічно використовують її під час підготовки до практичних занять, самостійної роботи; виокремлюють певні переваги (лаконічність, наочність, організованість, зручність, інтерактивність, яскравість); основним ресурсом для створення інфографіки є Canva.

6. Розроблено систему вправ, що ґрунтувалася на класифікації вправ за дидактичною метою, ступенем самостійності й творчості, яка охоплює такі їхні види: підготовчі, вступні, тренувальні, завершальні. Усі вправи передбачали роботу з коментування зразків інфографіки (схеми, таблиці, ментальні карти, діаграми, хмари слів) й індивідуальне складання їх, що уможливило формування граматичної компетентності, розвиток критичного мислення, мовлення, пам'яті, уваги й уяви. Здобувачі вищої освіти повторювали правила, засвоєні в шкільному курсі мови (підготовчі вправи); опрацьовували інформаційний обсяг ОК Сучасна українська літературна мова, виконуючи логічні завдання, пишучи різноманітні диктанти (вступні вправи); працювали з вправами за зразком (точне копіювання зразка), за інструкцією (немає точного зразка копіювання), за завданням (виконуються без пояснень вчителя) (тренувальні вправи); перевірили рівень сформованості граматичної компетентності, пишучи творчі (вправи на добір слів, складання речень, перекази, невеликі твори) й контрольні роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александров В. Т. Базові механізми людської пам'яті як сутнісний фундамент в управлінні якістю неперервної освітою <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=74>.
2. Амеліна С. Розвиток культури мовлення як складової культури професійного спілкування. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». 2011. № 2 (2). С. 5–8.
3. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної генології: навч. посіб. К.: Видавничий центр «Академія», 2006. 248 с.
4. Бевзенко С. П., Литвин Л. П., Семеренко Г. В. Сучасна українська мова. Синтаксис: навч. посіб. К.: Вища шк., 2005. 270 с.
5. Дорошенко С. І. Загальне мовознавство: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 288 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
7. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Грищенко А. П. Граматика української мови. К.: Рад. школа, 1982. 208 с.
8. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи: навч. посіб. за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 396 с.;
9. Вовк О. В., Черемський Р. А. Інфографіка як ефективний засіб навчання. Системи обробки інформації. 2017. Вип. 4. С. 199–205.
10. Воронова О., Ганькулич М. Особливості пам'яті та здібностей у юнацькому віці. *Журнал наукових праць*. №18 (13). 2015. С. 136–142.
11. Вступ до мовознавства: підр. / М. П. Кочерган. 3-тє вид., стер. Київ: Академія, 2014. 304 с. (Альма-матер).
12. Герман Є. Соціально-психологічна ідентичність сучасного студента. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/dbc081a7-0b90-42c2-9f46-d42cff1e6c70/content>.

13. Горохова Т. Граматична компетенція як складова професіограми студента-філолога. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1082/1/T_Gorohova_DMU_3_GI.pdf.
14. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підруч. для студ. вищих навч. закл. К.: ВЦ «Академія», 2004. 336 с. (Альма-матер).
15. Горпинич В. О. Морфологія української мови: підр. Київ: Академія, 2004. 335 с. (Альма-матер).
16. Граматика української мови: для самонавчання та в допомогу шк. науці / Василь Сімович; Українська накладня. 2-ге вид. з одмінами й дод. Київ; Ляйпціг: Укр. накладня, [1919]. 584 с.
17. Граматика української мови: у 2 ч.: підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / М. Я. Плющ. К.: Вища школа, 2005. Ч. 1: Морфеміка. Словотвір. Морфологія: [б.в.]. 2005. 288 с.
18. Дмитренко Т. А., Деркач Т. М., Дмитренко А. О. Використання інфографіки в навчальному процесі. *Розвиток інформаційної компетентності та медіа грамотності керівника Нової української школи в умовах післядипломної педагогічної освіти*: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. Х.: ХАНО. 2019. С. 82–84.
19. Єдокімова О. Соціально-психологічні особливості студентського віку та їх урахування в системі психологічного супроводу. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/1_2_2009/13.pdf.
20. Загальне мовознавство: підруч. для студ. філол. спец. ВНЗ. 2.вид., випр. і доп. К.: Видавничий центр «Академія», 2006. 463 с. (Альма-матер).
21. Зозуля І., Поздрань Ю., Франчук Н. Роль граматики в практичному оволодінні українською мовою як іноземною. *Dynamics of the development of world science. Abstracts of the 6th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2020. Pp. 21-27.
22. Качурівський В. О., Качурівська Г. М. Програмна анімація секторної діаграми. *Optimization of Teaching and Learning in a Covid-19 Era: Conference Proceedings*. 2021. С. 20.

23. Копусь О. А. Теоретичні засади формування фахової лінгводидактичної компетентності майбутніх магістрів-філологів у вищому навчальному закладі: монографія. Одеса: Видавництво ТОВ Лерадрук, 2012. 429 с.
24. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / За ред. Л. М. Проколієнко; Упор. В. В. Андрієвська, Г. О. Балл, О. Т. Губко, О. В. Проскура. К.: Рад. шк., 1989. 608 с.
25. Кузнєцов М. А., Козуб Я. В. Емоційне ставлення студентів до навчання: монографія. Харків: Діса плюс, 2017. 284 с.
26. Кушнір Т. Формування граматичної компетентності учнів 8–9 класів у процесі вивчення синтаксису: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2016. 294 с.
27. Логвіненко В. Г. Використання технології інфографіки для візуалізації навчального контенту. *Фізико-математична освіта*. №. 2 (16). 2018. С. 80–86.
28. Максименко С. Д., Євтух М. Б., Цехмістер Я. В., Лазуренко О. О. Психологія та педагогіка: підруч. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 584 с.
29. Марценюк М. О., Штефко Н. В. Психологічні передумови формування мотивації ведення молоддю ЗСЖ. *Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА»*. Вип. 2 (29). 2020. С. 60–67.
30. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підр. для студ. філол. факультетів України / кол. автор. за ред. М. І. Пентилюк. К.: Ленвіт, 2004. 400 с.
31. Михальська С., Славіна Н. Особливості становлення професійної самосвідомості в юнацькому віці. *Проблеми сучасної психології*: зб. наук. пр. К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2013. Вип. 22. С. 347–356.
32. Ободовська В. Інфографіка на уроках історії як засіб візуалізації образів. *Рідна школа*. 2016. № 8–9 (серпень–вересень). С. 67–70.

33. Омельчук С. Формування граматичних понять з морфології української мови в учнів основної школи.
URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/22175/1/Omelchuk.pdf>.
34. Освітня програма Середня освіта (Українська мова і література. Мова і література (англійська)). Миколаїв, 2024. 24 с.
35. Плющ М. Я. Граматика української мови: у 2 ч.: підр. К.: Вища шк., 2005. Ч. 1. Морфеміка. Словотвір. Морфологія. 286 с.
36. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи: підруч. 2-ге вид. К.: Каравела, 2008. 352 с.
37. Поліщук В. М. Вікова та педагогічна психологія (програмні основи, змістові модулі, інформаційне забезпечення): навч.-метод. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. 330 с.
38. Психологічна енциклопедія / автор-упорядник О. М. Степанов. К.: «Академвидав», 2006. 424 с.
39. Рускуліс Л. Методика навчання української мови в схемах, таблицях, рисунках та коментарях. Миколаїв – Одеса: Видавництво ТОВ Лерадрук, 2022. 202 с.
40. Рускуліс Л. Методична система формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови в процесі вивчення мовознавчих дисциплін: монографія. Миколаїв: ФОП Швець В. М., 2018. 420 с.
41. Рускуліс Л. Особливості формування морфологічної та синтаксичної субкомпетеностей як складників граматичної компетентності. *Modern science: prospects, innovations and technologies: Scientific monograph. Part 2.* Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. С. 301–322
42. Рускуліс Л. Формування граматичної компетентності учнів ЗЗСО: теоретичний аспект. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 3. Ч. 1. С. 104–110.

43. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посіб. 2-ге вид., доповн. К.: Академвидав, 2011. 384 с. (Серія «Альма-матер»).
44. Сіленко А., Чусова О. Особливості юнацького віку, які впливають на розвиток особистісної рефлексії. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2023/54-2023/17.pdf>.
45. Скляренко Н. Як навчати сьогодні іноземних мов (концепція). *Іноземні мови*. 1995. № 1. С. 5–9.
46. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: навч. посіб. К.: Вища школа, 2005. 239 с.
47. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970-1980.
48. Сокаль М. Про методичні орієнтири в опрацюванні граматичного матеріалу. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/2284>.
49. Становлення ідентичності фахівця: монографія / за ред. В. Л. Зливкова. К.-Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 260 с.
50. Старовойтенко Н. В. Психологія і педагогіка вищої школи: навч.-метод. посіб. для самост. вивчення дисципліни / авт.-упор.: Н. В. Старовойтенко, В. І. Осипенко, І. А. Чемерис, Л. І. Білик; М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси, 2017. 322 с.
51. Сучасна українська літературна мова: підруч. для студентів вузів, які вивч. дисципліну "Сучас. укр. літ. мова" / [М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.]; за ред. М. Я. Плющ. Київ: Вища шк., 1994. 413 с.
52. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / за заг. ред. акад. АН УРСР І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1969. 583 с.
53. Тригуб І. П. Формування граматичної компетенції у студентів немовних спеціальностей ВНЗ у процесі вивчення англійської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2014. № 10. Т. 2. С. 74–75.
54. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. К.: Кондор, 2001. 628 с.

55. Цар І. М. Українське повсякденне мовлення в міському молодіжному середовищі. Проєкт «Наукова книга» (молоді вчені). Київ: Наук. думка, 2021. 224 с.

56. Цоуфал Л. С. Лінгводидактичні засади навчання морфології в загальноосвітній школі. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Філологічні студії. 2010. Вип. 4. С. 155–162.